

SYYTÖKSISTÄ VASTUUN JAKAMISEEN
–Diskurssianalyttinen tutkimus asiakkuuden
neuvottelusta pariterapiassa

Jonna Tennilä
Psykologian pro gradu –tutkielma
Lokakuu 2004
Jyväskylän yliopisto

SYYTÖKSISTÄ VASTUUN JAKAMISEEN

– Diskurssianalyttinen tutkimus asiakkuuden neuvottelusta pariterapiassa

Jonna Tennilä
Ohjaaja Jarl Wahlström
Psykologian pro gradu –tutkielma
Lokakuu 2004
Jyväskylän yliopisto
62 sivua

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa tarkasteltiin sitä, millä tavoin asiakkuudesta neuvottelu pariterapia-kontekstissa tapahtuu. Asiakkuudesta neuvottelulla viitataan tilanteisiin, joissa puoliset tarjoavat toisilleen asiakkaan positiota ja siten vastuuta parisuhdeongelmasta. Tutkimuksessa tarkasteltiin toisaalta sitä, minkälaista muutosta voitiin havaita siinä tavassa, jolla puoliset positioivat itseään terapian asiakkaiksi terapian alussa ja lopussa. Toisaalta huomiota kiinnitettiin siihen, miten terapeutit puheellaan asiakkuutta muokkasivat. Tutkimukseen osallistuivat keski-ikäinen pariskunta ja heidän terapeutteinaan toimineet kaksi työntekijää. Pariskunta oli tullut terapiaan pitkään jatkuneiden vuorovaikutusongelmien takia. Heillä oli takanaan pitkä yhteinen avioliitto. Tutkimusaineisto käsitti kaikki terapiaprosessin kuusi puolentoista tunnin istuntoa, jotka oli videoitu, nauhoitettu ääninauhaksi ja muutettu tekstiksi. Tutkimusmenetelmänä käytettiin diskurssianalyttistä lähestymistapaa. Terapian alussa mies näytti hyväksyvän asiakkuuden, jota vaimo hänelle voimakkaasti syytösten muodossa tarjosi. Terapian lopussa vaimo puolestaan tuotti puheessaan ongelmaa yhteisesti rakennettuna, eikä mies ollut niin myöntäväinen asettumaan asiakkaaksi kuin terapian alussa. Terapian loppua kohden puolisoitten välillä oli siis havaittavissa suurempi vastuun jakautuminen suhteessa terapian alkuun. Terapeuttien puhetta tarkastellessani havaitsin sen välittävän jaettua asiakkuutta, jossa parisuhdeongelma ja vastuu siitä hahmotettiin yhteisesti jaetuksi. Seuraavaksi pyrin tunnistamaan niitä tapoja, joilla tämä tavoite saavutettiin. Terapeuttien käyttämistä puhetavoista muodostui yhteensä kahdeksan kategoriaa. Terapeutit muokkasivat asiakkuutta merkitsemällä asiakkaan selityksen riittämättömäksi ohittamalla asiakkaan tarjoaman puheenaiheen. Toisaalta omiksi kategorioiksi erottautuivat vaihtoehtoisuus toimijuuden painopisteen asettamisessa sekä tilanteisten arvioiden ja moninaisten näkemysten korostaminen. Erilaisuus-samankaltaisuus puhe toimi syytöstä purkavan keinona. Jaettu asiakkuus sekä pariskunnan kuvaaminen tiiminä terapeutin puheessa välittivät yhteisöllisyyttä ja jaettua vastuuta parisuhdeongelmista. Yksilön autonomian korostaminen näyttäytyi terapeuttien puhettavassa, joka kannusti elämään yksilönä parisuhteessa. Terapeuttien puhetavoissa omaksi kategoriakseen erottautui myös empaattiseksi kuuntelijaksi asettuminen.

Avainsanat: asiakkuus, pariterapia, terapeutin yhteistyösuhde, diskurssianalyysi.

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	3
2. MENETELMÄ	12
2.1 Tutkimusaineisto	12
2.2 Analyysimenetelmä	13
2.3 Aineiston analyysi	17
3. TULOKSET	19
3.1 Vuorovaikutuskulkuja – asiakkuus tilanteisesti rakentuvana neuvotteluna	20
3.1.1 Syytösten sarja ja asiakkuuden hyväksyvä mies	20
3.1.2 Asiakkuuden dekonstruktioita ja jaettua vastuuta	24
3.2 Jaettu asiakkuus terapeutisena toimintona.....	27
3.2.1. Ohittaminen osoituksena selityksen riittämättömyydestä	28
3.2.2. Asiakkaat pariskuntana ja tiiminä terapeutin puheessa	31
3.2.3. Vaihtoehtoisuus toimijuuden painopisteen asettamisessa	34
3.2.4. Yksilönä parisuhteessa - ”myönteiseen” asiakkuuteen haastamista tai sen vahvistamista	36
3.2.5. Erilaisuus – samankaltaisuus puhe syytöstä purkavana keinona.....	39
3.2.6. Tilanteisten arvioiden tekemistä ja moninaisten näkemysten korostamista .	42
3.2.7. Asettuminen empaattiseksi kuuntelijaksi	45
3.2.8. Jaettu asiakkuus terapeutin puheessa.....	48
4. POHDINTA	51
LÄHTEET	57

1. JOHDANTO

Pariterapialla tarkoitetaan terapeuttisia interventioita, joilla pyritään parantamaan parisuhteen laatua. Pariterapian käsitettä määriteltäessä hoidettavan pariskunnan ajatellaan koostuvan kahdesta aikuisesta, jotka ovat sitoutuneet elämään toistensa kanssa (Kessler, 1996). Useimpien pariterapiainterventioiden tähtäin on lyhytaikainen ja pyrkimyksenä on auttaa pariskuntaa selviytymään heitä kohdanneesta kriisistä tai pitempiaikaisesta parisuhdeongelmasta (Gurman & Fraenkel, 2002). Pariterapiainterventioiden on osoitettu olevan tehokkaita parisuhteeseen liittyvien ongelmien hoidossa ja tärkeitä tekijöitä myös eräiden yksilötason mielenterveysongelmien, kuten masennuksen, ahdistuneisuuden ja päihteiden väärinkäytön hoidossa (Lebow, 2000).

Pariterapian teoreettiset lähtökohdat seurailevat pitkälti psykoterapian eri suuntausten linjoja. Psykoanalyttisissä pariterapioissa huomio kiinnittyy puolisoiden sisäisiin maailmoihin ja tiedostamattomiin prosesseihin, joiden ajatellaan määrittävän heidän vuorovaikutuksensa luonnetta ja reagointia muuttuviin olosuhteisiin (Crowe, 1996). Lähtökohtana behavioraalisille terapioille taas on pariskunnan dysfunktionaalinen vuorovaikutus, jota luonnehtivat liian vähäinen molemminpuolinen, positiivinen palaute ja liian voimakkaat, pakottavat tavat toisen käyttäytymisen kontrolloimiseksi (Crowe, 1996). Aaron Beck on soveltanut behavioraalis-kognitiivista mallia parisuhteiden ongelmien hoitoon (Christensen & Heavey, 1999). Tällöin pyrkimyksenä on tunnistaa pariskunnan vuorovaikutuksesta valikoiva abstraktio, yliyleistäminen, mielivaltainen päättely ja dikotominen ajattelu esimerkkinä joistakin dysfunktionaalisista ajattelutavoista (Toskala, 2000), jotka ylläpitävät parisuhteen vuorovaikutuksen ongelmia (Christensen & Heavey). Emotionaalisesti suuntautuneessa pariterapiassa (Emotionally Focused Couple Therapy, EFT) pääpaino on pariskunnan emotionaalisissa reaktioissa ja niiden käsittelemisessä (Johnson & Boisvert, 2002). Kriisien tai harmonian ajatellaan olevan riippuvaisia siitä, missä määrin puolisoiden perustarpeet liittoutumiselle ja kiintymyssuhteen luomiselle täyttyvät (Gurman & Fraenkel, 2002).

Systeeminen näkökulma pariterapiaan puolestaan perustuu osittain Minuchinin ja Haley'n kehittämiin käsitteisiin perheterapian alueella (Crowe, 1996). Lähtökohtana systeemiselle pariterapialle on käsitys vuorovaikutuksen kehämäisyydestä, johon parisuhteen molemmat osapuolet aktiivisesti osallistuvat. Ongelmaa ei nähdä toisen osapuolen aiheuttamaksi vaan yhteisesti monimutkaisten vuorovaikutusketjujen kautta rakennetuksi (Crowe, 1996).

Postmoderni lähestymistapa perheterapiaan on viimeisen muutaman kymmenen vuoden aikana muokannut merkittävästi uutta käsitteistöä perhe- ja pariterapian alalla haastaen aikaisemmin hyväksytyjä käsityksiä (Lax, 1992). Postmoderneihin teoreettisiin näkökulmiin voidaan luokitella konstruktivismi, sosiaalinen konstruktionismi, narratiivisuus ja ratkaisukeskeiset teoriat (Gurman & Fraenkel, 2002). Kritiikkinä positivistiselle käsitykselle postmodernit teoriat näkevät todellisuuden sosiaalisesti vuorovaikutuksessa rakennettuna ja huomioivat myös historiallisen ja henkilökohtaisen kontekstin merkittävänä todellisuutta muokkaavana tekijänä (Guba & Lincoln, 1994). Postmodernismia edustavat tutkimukset keskittyvät teksteihin ja kertomuksiin (narratives), joissa huomio kiinnittyy dialogiseen vuorovaikutukseen, moniäänisyyteen ja prosessin painottamiseen päämäärän sijaan (Lax, 1992). Näissä teorioissa yksilöä tarkastellaan sosiaalisessa kontekstissaan enemmänkin kuin intrapsyykkisenä kokonaisuutena.

Eräitä merkittäviä eroavaisuuksia perinteisimpiin pari- ja perheterapeuttisiin lähestymistapoihin on muun muassa se, että postmodernissa suuntauksessa perheet ja parit nähdään sosiaalisina, merkityksiä luovina ja ongelmia jäsentävinä systeemeinä, joissa ongelmat ovat olemassa ja välittyvät kielen kautta (Anderson & Goolishian, 1988). Niissä tarkastellaan sitä, miten parien käyttämä kieli ihmissuhdeongelmistaan rajoittaa heidän käytössään olevia mahdollisuuksia (Zimmerman & Dickerson, 1994). Parit ja perheet nähdään muuntuvina sosiaalisina systeemeinä (homeostaattisten sijaan), joissa epätasapainon (disequilibrium) vaiheet nähdään normaaleina ja tuotteliaina (Hoffman, 1985). Lisäksi luopumalla universaalien totuuden etsinnältä painopiste on siirtynyt pluralismiin ja moniäänisyyden kunnioittamiseen pari- ja perheterapeuttisissa kohtaamisissa, joiden painotus kohdistuu pariskunnan tai perheen kokemuksen ainutlaatuisuuteen ja yksilöllisesti rakennettuja merkityssysteemien tutkimiseen asiantuntijatiedon sijaan (Fraenkel, 1995). Nämä esimerkit kuvaavat postmodernien teorioiden eroavia käsityksiä suhteessa aikaisempaan perheterapian teoriakenttään.

Terapeutilla on keskeinen rooli terapeuttisen yhteistyösuhteen syntymisen kannalta. Postmoderneissa teorioissa terapeutti nähdään perheen vuorovaikutukseen osallistuvana havainnoijana (participant-observer), jonka päämääränä on ikään kuin ”sekoittaa” merkityssysteemejä, joita keskustelussa rakennetaan (Varela, 1989). Samoin hänen pyrkimyksensä on päästä selvyyteen perhesysteemissä vallitsevasta rakennetusta ja jaetusta todellisuudesta (Anderson & Goolishian, 1988). Postmodernit terapiat pitävät tärkeänä tasavertaista ja asiakaslähtöistä (non-inventory) suhdetta terapeutin ja potilaan välillä (Rait, 2000). Terapeutin voidaan nähdä myös osallistuvan merkityssysteemien rakentamiseen ja luovan tarinaa yhdessä asiakkaan kanssa (Lax, 1992). Pyrkimyksensä on uudenlaisten tarinoiden (narratives) synnyttäminen yhteisenä rakennelmana. Uudenlaisten, ei kuitenkaan liian erilaisten, tarinoiden luominen voi auttaa asiakasta alkuun, jotta ongelmantäyteinen tarina muuntuu ja muuttuu (Lax, 1992). Anderson ja Goolishian (1988) näkevät terapeutin keskustelun taitajana ja terapeuttisen keskustelun helpottajana. White ja Epston (1990) puolestaan luonnehtivat terapeutin tehtäväksi vapauttaa piilotettua tietoa ja elämäntarinoita. Huolimatta kirjoittajan käyttämästä metaforasta postmodernit teorit painottavat perheen tai asiakkaan osaa jatkuvasti uutta rakentavassa prosessissa, jossa merkityksiä luodaan ja muokataan kielen avulla (Mäenpää, Pohja, Saastamoinen & Wahlström, 1996).

Postmoderneissa teorioissa on käsitelty paljon myös terapeutin asiantuntijuutta ja ”ei-tietämisen positiota”. Anderson ja Goolishian (1992) esittävätkin, että terapeutin tulisi omaksu positio, jossa hän ei anna aikaisemman kokemuksen tai teoreettisen totuuden ja tietämyksen rajoittaa ymmärrystään ja tulkintaansa terapiatilanteessa (position of not-knowing). Terapeutti asettuu tällöin sellaiseen asemaan, jossa hän on aina asiakkaan informoima (being informed by client). Vaikka esim. Sluzki asettaakin kyseenalaiseksi täydellisen ”ei-tietämisen position” saavuttamisen (Wahlström & Borchers, 1991), kuvaavat Laitila ja Wahlström (1993, 436) tätä positiota ”jatkuvaksi yritykseksi kyseenalaistaa yleisiä, annettuja merkityksiä, kysyä itsestäänselvyyksiä”.

Asiantuntijuuden ja asiakaslähtöisyyden dilemmaa tarkastelee myös Jaatinen (1995) tutkimuksessaan, jossa hän havaitsi terapeuttien käyttävän *suljettua*, *avointa* tai *avointa mutta suljettua* konstruktioita ongelman määrittelyssä terapiatilanteessa. Näistä suljettu viittaa terapeuttilähtöiseen, avoin asiakaslähtöiseen ja kolmas konstruktio näiden välimuotoon. Hän esittääkin jatkokysymyksen siitä, miten terapeutin asiantuntijuutta

voisi hyödyntää siten, että myös asiakkaiden omat merkitysisällöt ja ongelmanmäärittelyt pysyvät toiminnassa mukana.

Terapeuttinen yhteistyösuhte on merkittävä muutosta selittävä ja psykoterapian onnistumiseen vaikuttava tekijä (Horvath & Symonds, 1991; Kuusinen 2001). Terapeutin ja potilaan välinen vuorovaikutus sanelee näin pitkälti terapian tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta, sillä vuorovaikutus, etenkin kokemus sen laadusta, tukee ja tuottaa muutosta. Terapeuttiset interventiot tapahtuvat nekin terapiasuhteen sisällä ja vaikuttavat tähän suhteeseen (Kuusinen, 2001). Terapeuttisen yhteistyösuhteen kehittäminen ja siinä esiintyvien ongelmien ratkaiseminen eivät ainoastaan ole edellytyksiä muutokselle, vaan myös oleellinen osa muutosprosessia (Safran & Muran, 2000). Tämän yhteistyösuhteen määrittelemisen ja teoretisoimisen on kuitenkin ollut vaikeaa (Johnson & Wright, 2002). Laajempaa teoreettista mallia terapeuttiselle yhteistyösuhteelle on esittänyt mm. Bordin (1979), jota mukaillen Pinsof on muokannut teoriaa perheterapiaan soveltuvaksi (Johnson & Wright, 2002; Pinsof, 1994). Esitettyjen teorioiden heikkous tutkimukseni kannalta on se, etteivät ne tavoita riittävällä tavalla yhteistyösuhteen vuorovaikutuksellisuutta ja tilanteista muuttumista. Sen takia jätän näiden teorioiden tarkastelun lukijan oman mielenkiinnon varaan.

Terapeuttisen yhteistyösuhteen yhteydestä hoidon tuloksellisuuteen perheterapiassa on tehty joitakin tutkimuksia (esim. Bourgeois, Sabourin & Wright 1990; Gurman & Fraenkel 2002; Johnson, Wright, Ketring & Scott 2002; Quinn, Dotson & Jordan 1997). Näissä kaikissa havaittiin positiivinen yhteys myönteisen yhteistyösuhteen ja hoidon tuloksellisuuden välillä. Rakentavan yhteistyösuhteen muodostuminen pariterapiassa on haastavaa parisuhdetilanteen konfliktiluonteen takia. Usein puoliset edustavat vastakkaisia näkemyksiä ja terapeuttisen suhteen rakentaminen molempiin osapuoliin samanaikaisesti voi olla vaikeaa - miten olla molempien puolella ja kuitenkin puolueeton. Siksi pariterapia on erityisasemassa tutkittaessa yhteistyösuhteen rakentumista terapeuttisessa kontekstissa.

Laadullisia tutkimuksia vuorovaikutuksesta pariterapiassa on toistaiseksi tehty melko vähän (esim. Buttny, 1990; Edwards, Bermúdez, Canady & Protinsky 2000; Gale & Newfield 1992; Kogan & Gale 1997; Kurri & Wahlström, 2003; Laitila, Aaltonen, Wahlström & Angus 2001). Kogan ja Gale (1997) tutkivat keskusteluanalyttisesti pariterapiaistuntoa, jossa mielenkiinto kohdistui terapeutin puhetapoihin. Postmodernia suuntausta edustaneen terapeutin havaittiin puheellaan pyrkivän hajauttamaan

(decenter) keskustelua edesauttaen moninaisten minuuksien tai subjektipositoiden esiin nousemista terapiakeskustelussa. Toisaalta terapeutti nosti marginaalista keskiöön (centralize) erityisiä perspektiivejä näin rajoittaen tai laajentaen tietynlaisten narratiivien rakentumista. Englanninkielinen termi decenter liitetään perheterapian alueella mm. toisen puolison taipumukseen kiinnittää huomionsa ja selittää avio-ongelmat puolison tietyn ominaisuuden perusteella (Barker, 1984). Tällöin kyseinen puoliso voi yrittää asettaa kumppaninsa potilaan asemaan ja luoda liittoutumaa terapeutin kanssa (Barker, 1984; Buttny, 1990), jotta ongelma (=puoliso) saataisiin hoidettua. Muun muassa näissä tilanteissa terapeutin käytänteet hajauttaa terapiakeskustelua nousevat olennaisiksi.

Asiakkuus-käsite liitetään pariterapiassa yleisesti tilanteisiin, joissa puoliset tarjoavat toisilleen asiakkaan positiota (Kurri & Wahlström, 2003). Tällöin toinen puolisoista ikään kuin tuodaan terapiaan hoidettavana ongelmana. Kurrin ja Wahlströmin mukaan terapeutin toimintoja voidaan ymmärtää pyrkimyksenä ehkäistä asiakkuuden position rakentumista vain toisen puolison varaan. Tutkimuksessaan he havaitsivat terapeuttien diskursiivisten toimien edesauttavan molempien osapuolien käsityksien nousemista neuvotteluiden kohteeksi. Puolisoiden välisen liittoutuman ylläpitämistä vahvistavana tekijänä voidaan pitää syytökseen perustuvan asiakaskonstruktion kehittymistä jaetuksi ja yhteiseksi terapeutin prosessin kuluessa. Täten terapeutit muokkasivat asiakkuuden rakentumista sellaiseen suuntaan, jossa parisuhde itsessään asetettiin asiakkaan positioon jommankumman puolison sijaan, jolloin myös suurin terapeutin työ voitaisiin katsoa saavutetuksi. He myös ehdottavat asiakkuudesta neuvottelun olevan keskeisimpiä terapiassa ratkaistavia kysymyksiä.

Asiakkuudesta neuvottelun voidaan ajatella olevan auttamistyön instituution keskiössä myös sillä tavalla, että diagnoosi (ja siten asiakkaan positioon asettaminen) usein toimii hoidon lähtökohtana ja on siinä mielessä oleellinen tämän instituution olemassaololle (Suoninen, 1996). Asiakkuuden rakentumisen kannalta keskeisenä tutkimuksen kohteena ovat pariskunnan esittämät syytökseen rakentuvat puheenvuorot, jotka näyttävät konstruoituvan symmetrisesti terapeutin prosessin edetessä (Buttny, 1990; Edwards, 1995). Buttny tutki juuri näitä vastavuoroisia syytökseen ja puolustukseen rakentuvia vuorovaikutuskuvioita pariterapiassa. Omassa aineistossaan hän havaitsi syytöspuheenvuoron rakentuvan vaimon parisuhteeseen liittyvän ongelmapuheen kääntyessä miehen luonteenlaatuun liittyvään ongelmapuheeseen. Ongelmat kerrottiin kuvauksina puolisoista ja hänen ongelmistaan. Mies taas vastasi

tähän mahdolliseen syytökseen muotoilemalla vastakohtaisen näkemyksen ongelmasta, jonka hän selitti vaimon luonteeseen sidotulla argumentilla. Tämänkaltaiset syytösrakennelmat eivät edesauta ongelman ratkeamista tai muutoksen syntymistä. Terapeutin havaittiin pyrkivän katkaisemaan syytösten ketju käyttämällä mm. uudelleenmuotoilemista diskursiivisena keinona tällöin pyrkien dekonstruoimaan molempien puolisoitten syytösrakennelmia, jotka eivät voisi olla lähtökohtana molemminpuoliselle muutokselle.

Tutkimukseni teoreettiseksi viitekehikseksi olen valinnut konstruktivismiin ja sosiaalisen konstruktionismin (Burr, 1995; Guba & Lincoln, 1998). Konstruktivismissa painotetaan yksilön todellisuuden ainutkertaisuutta ja sitä kuinka hän rakentaa todellisuutta omilla havainnoillaan, kun taas sosiaalinen konstruktionismi korostaa todellisuuden rakentumista sosiaalisten prosessien kautta ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Cromby & Nightingale, 1999; Gergen, 1985; 1999; Seikkula 2001). Sosiaalisten prosessien tuotteena syntyy näin käsitys itsestä ja maailmasta (Cromby & Nightingale, 1999). Konstruktivistit painottavat todellisuuden pluralistista ja plastista luonnetta (Schwandt, 1998). Brunerin mukaan ei ole olemassa mitään ”oikeata maailmaa”, joka olisi riippumaton kielestä ja niistä merkityksistä, joita ihmiset maailmasta tekevät (Schwandt). Guban ja Lincolnin mukaan nämä konstruktiot ovat muuttuvia ja riippuvaisia sekä tilanteesta että yksilöistä, jotka osallistuvat tiettyyn tilanteeseen tietyssä kontekstissa. Konstruktivistit ajattelevat, että todellisuus luodaan itse tilanteessa, mistä seuraa että tutkimustulokset kirjaimellisesti tuotetaan tutkimuksen edetessä. Koska todellisuus syntyy kielessä ja vuorovaikutuksessa myös selkeä raja tutkijan ja tutkittavan välillä hämärtyy (Guba & Lincoln, 1998).

Sosiaaliset konstruktionistit ajattelevat ilmiöiden ja ymmärryksen olevan kulttuuri- ja historiasidonnaisia (Burr, 1995; Cromby & Nightingale, 1999). Tällöin tiedon voidaan ajatella myös olevan kulttuurin ja historian tuotetta, joka tulee ymmärrettäväksi omassa kontekstissaan. Sosiaalista konstruktionismia suhtautuu kriittisesti perinteiseen positivistiseen tutkimusparadigmaan (Burr, 1995; Cromby & Nightingale, 1999). Kriittinen suhtautuminen tulee esiin myös itsestään selvien oletusten tai lähtökohtien kyseenalaistamisena (Gergen, 1999). Konstruktivistisen tutkimusparadigman mukaan saatu tieto on osittain subjektiivista ja tutkimustuloksia luodaan (vuorovaikutuksessa) tutkimusta tehdessä (Guba & Lincoln, 1998). Mcleodin (2001) mukaan tutkimustulokset

ovatkin aina subjektiivisia luonteeltaan, sillä se on ainoa tapa saada uudenlainen ymmärrys tutkittavaan ilmiöön.

Tutkimukseni metodiksi olen valinnut diskurssianalyysin. Sen voidaan sanoa olevan väljä teoreettinen viitekehys pikemminkin kuin selkeä metodi (Burman & Barker, 1993; Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993; McLeod, 2001). Se pyrkii tutkimaan kielenkäyttöä tekemisenä (Jokinen, Suoninen & Wahlström, 2000). Laajemmalta teoreettiselta kehykseltään diskurssianalyysi kuuluu sosiaalisen konstruktionismin piiriin ja yhdistelee keskustelunanalyysin, etnografian, narratiivin ja uuden retoriikan piirissä kehitettyjä analyysimetodeja (Jokinen, 1999; Jokinen ym., 2000). Diskurssianalyysi tutkii sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä, jolloin tutkimuskohteina ovat kielen käyttö ja muu merkitysvälitteinen toiminta (Jokinen ym., 1993).

Diskurssianalyysi tarkastelee vuorovaikutuksessa rakentuvia tulkintoja, selontekoja sekä niitä kielellisiä prosesseja, joiden kautta ja joissa erilaiset merkitykset rakentuvat (Jokinen ym., 2000; Suoninen, 1999). Kielen tai kielen käytön ei ajatella heijastavan ulkoista tai psyykkistä todellisuutta, vaan rakentavan ja ylläpitävän niitä (Fairclough, 1992; Jaatinen, 1996; Jokinen ym., 1993; Suoninen, 1999). Kielen kautta välittyvissä selonteoissaan ihmiset tekevät ymmärrettäväksi itseään ja maailmaa (Suoninen, 1999). Kiinnostuksen kohteena ovat tällöin ne kulttuuriset tulkintaresurssit, joiden kautta ihmiset tekevät itseään ymmärrettäväksi (Jokinen ym., 2000). Sen sijaan, että tutkittaisiin yksilön sisäistä maailmaa tai subjektiivista kokemusta ollaan kiinnostuneita siitä, minkälaista jaettua ymmärrystä ihmiset sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentavat.

Tutkimukseni kuuluu diskursiivisen soveltavan tutkimuksen piiriin, jossa keskitytään kielellisen vuorovaikutuksen analysointiin institutionaalisissa tilanteissa (Nikander, 1997). Diskursiivisen organisaatiotutkimuksen mukaan organisaatio ei ole vakiintuneista elementeistä koostuva systeemi, vaan se nähdään pikemminkin sosiaalisissa käytännöissä muotoutuvaksi prosessiksi (Juhila & Pösö, 2000). Tällöin mielenkiinto kohdistuu siihen, miten kyseisen instituution toimijat luovat organisaatiota puheen käytännöissä.

Sosiaali- ja terapiatyön yhteydessä puhutaan ongelmien tulkintatyöstä ja ongelmapuheesta (Juhila & Pösö, 2000). Ongelmien tulkintatyö kuvaa sitä, minkälaisia tulkintoja asiakkaan ongelmista ja ratkaisuvaihtoehdoista institutionaalisessa puheessa rakennetaan (Jokinen, Suoninen & Wahlström, 2000; Juhila & Pösö, 2000). Miller ja Silverman kirjoittavat ongelma- tai pulmapuheesta (trouble talk), joka on läsnä ammattilaisen ja asiakkaan kohtaamisessa (Juhila, & Pösö, 2000). Ammatillisessa kohtaamisessa asiakkaan jotkut elämän alueet tuotetaan sillä tavalla ei-toivottaviksi, että ne kaipaavat muutosta. Nämä pulmien ja ongelmien kuvaukset rakentuvat vuorovaikutuksellisesti asiakkaan ja työntekijän molempien vaikuttaessa syntyviin tulkintoihin.

Sosiaali- ja terapiatyön tutkimuksissa on viime aikoina tutkittu myös puheessa rakentuvia asiakkuuksia sekä sitä, minkälaisia identiteettejä asiakkaille ja työntekijälle tuotetaan (Jokinen, Suoninen & Wahlström, 2000; Juhila & Pösö, 2000). Erityisesti mielenkiinnon kohteena on ollut se, miten auttamistyön puheessa tuotetaan ”hyvää” tai ”toivottua” asiakkuutta toisin sanoen, minkälainen on ”hyvä” asiakas institutionaalisten tehtävien toteutumisen kannalta. Partanen ja Wahlström (2003) tutkivat ”hyvän” asiakkuuden rakentumista terapeuttien ja asiakkaiden välillä väkivaltaisille miehille tarkoitetussa ryhmäterapiassa. Juhila (2003) tuo puolestaan tutkimuksessaan esille erityistapauksen ammatillisesta sosiaalityön kohtaamisesta, jossa työntekijöillä ja asiakkailla oli epäselvyyttä ja erimielisyyttä heille kuuluvista rooleista ja tehtävistä. Institutionaalisessa puheessa tuotetaan hänen mukaansa tällöin asiakkaalle identiteettiä, joka on jollain tavalla puutteellinen ja riittämätön. Asiakas ei ota vastaan instituution (=auttamistaho) puolelta hänelle tarjottua asemaa (=autettavaksi asettuminen). Vaikka organisaatio luo kontekstin, jossa auttamistyö tapahtuu, ei voida koskaan ennalta tietää, miten ongelmien tulkintatyö etenee (Juhila & Pösö, 2000). Holsteinin ja Millerin mukaan organisaatiolla on resursoiva merkitys, jolloin toimijat voivat käyttää sitä, muttei se yksin määrää keskustelun tulosta (Juhila & Pösö, 2000).

Aikaisempaa tutkimusta terapeutin työskentelytavoista pariterapiassa on melko vähän. Puutteellista tietoa on etenkin siitä, miten vuorovaikutus *in situ* terapiakontekstissa tapahtuu ja minkälaisia johtopäätöksiä sen perusteella terapeutin työskentelystä ja terapian tuloksellisuudesta voidaan tehdä. Laadulliset tutkimukset terapian vuorovaikutuksesta ovat arvokas hyöty myös ammatinharjoittajille, sillä ne tekevät näkyväksi julkilausumattomia työtä käytännössä ohjaavia periaatteita. Siten ne tarjoavat arvokasta tietoa terapiatyön kehittämiseksi. Aineistoon tutustumisen pohjalta tutkimuskysymyksiksi muodostuivat: *Millä tavalla asiakkuudesta neuvottelu pariterapiakontekstissa tapahtuu? Minkälaista muutosta asiakkuuden muotoutumisessa voidaan terapiaprosessin aikana havaita tapahtuneen? Miten terapeutit puheessaan asiakkuutta tuottavat ja muokkaavat?*

2. MENETELMÄ

2.1 Tutkimusaineisto

Tutkimustani varten katsoin Jyväskylän yliopiston psykoterapiaklinikalla nauhoitettuja pariterapiaistuntoja vuosilta 1997-2003. Pyrkimyksenäni oli löytää sellaisia tapauksia, joissa yhteistyösuhteen rakentuminen pariskunnan ja terapeuttien välillä oli muodostunut haastavaksi. Hypoteesini mukaan se voisi tehdä selkeämmin näkyväksi niitä terapeuttisia toimenpiteitä, jotka rakentavan yhteistyösuhteen syntymisen kannalta ovat olennaisimpia. Lähestyin tehtävää perehtymällä potilasyhteenvetoihin ja tutustumalla ensin tapauksiin, joissa hoito oli keskeytynyt. Myöhemmin tutustuin yhteen kokonaiseen terapiaprosessiin, jossa yhteistyösuhteen rakentuminen hoitosuhteen alussa oli noussut keskeiseksi mielenkiinnon kohteeksi pariskunnan haastavan kommunikointityylin takia tai sen ansiosta. Aluksi ajatukseni oli vertailla tätä erityistapausta toiseen tapaukseen, jossa hoito oli keskeytynyt. Kuitenkin pariterapiaistuntojen tekstimuotoon kirjoittamisen myötä selkiintyi näkemykseni siitä, että tulisin tutkimaan löytämäni yhtä kokonaista terapiaprosessia vertailevan tutkimuksen sijaan. Halusin tällä tavoin hyödyntää mahdollisuutta saada tutkimukseeni mukaan edes osittaista prosessikuvausta terapiassa tapahtuneista muutoksista. Lisäksi tämä terapia on tapauksena erityisen informatiivinen.

Tutkimukseeni osallistunut pariskunta tuli terapiaan vaimon aloitteesta parisuhdeongelmien takia. Vaimon mukaan parisuhteen kommunikointiongelmat olivat jatkuneet monia vuosia. Kutsun tutkimuksessani tutkimushenkilöitä Anjaksi ja Mikoksi. Anja ja Mikko ovat keski-ikäinen pariskunta, joilla on takanaan pitkä yhteinen avioliitto. Heillä on neljä lasta, jotka ovat kaikki aikuisikäisiä. Anja ja Mikko ovat akateemisesti koulutettuja ja toimivat aktiivisesti työelämässä. Terapeutteina toimivat kokenut miespuolinen senioriterapeutti ja koulutuksessa ollut nuorempi naistyöntekijä. Heillä ei ollut sovittua työnjakoa, tosin koulutuskonteksti vaikutti siihen oleellisesti. Terapiaistunnoissa hyödynnettiin reflektiivistä keskustelua (Andersen, 1992)

soveltuviin kohdin. Reflektiivisen työskentelytavan perusajatuksena on se, että työntekijät tuovat avoimesti julki tilanteessa syntyvät ajatukset, jotka tällöin ovat myös pariskunnan tai perheen käytettävissä. Perheellä on myös mahdollisuus kommentoida kuulemaansa ja jakaa ajatuksiaan työryhmän puheesta, minkä toivotaan olevan lähtökohdana uusille keskusteluille ja uudenlaisen ymmärryksen syntymiselle. Reflektiivinen prosessi mahdollistaa myös vaihdokset sisäisen ja ulkoisen puheen välillä. Perheelle tai pariskunnalle annetaan mahdollisuus sisäiseen puheeseen kuuntelun aikana, mikä tuottaa aiheeseen uudenlaisia näkökulmia. Wahlströmin (1990) mukaan se mahdollistaa todellisen reflektiivisen työskentelyn.

Terapiaprosessi käsitti yhteensä kuusi puolentoista tunnin mittaista terapiaistuntoa, jotka kaikki otin mukaan analyysiini. Ajallisesti istunnot pidettiin noin puolen vuoden aikana. Terapiakäynnit lopetettiin asiakkaiden ja työntekijöiden yhteisestä sopimuksesta asiakkaiden kokiessa parisuhdeongelmien lievittyneen. Aineiston käsittelyssä videonauhat muutettiin ääninauhoiksi, jotka puolestaan muutettiin tekstimuotoon. Keskustelut kirjoitettiin sanatarkasti tauot ja äänen erilaiset painotukset huomioiden. Kirjoitettua aineistoa kertyi yhteensä n. 190 sivua.

2.2 Analyysimenetelmä

Analyysimenetelmänä käytin diskurssianalyttistä lähestymistapaa. Diskursiivisella tutkimuksella on kaksoisluonne, sillä toisaalta ollaan kiinnostuneita *merkitysten tuottamisen tavoista* ja toisaalta niistä *merkityssysteemeistä*, joita puheessa tuotetaan (Jokinen & Juhila, 1999; Jokinen ym., 1993). Erilaisia merkityssysteemejä kutsutaan diskursseiksi tai tulkintarepertuaareiksi (Parker, 1992; Potter & Wetherell, 1987). Jokinen ja muut (1993, 27) määrittelevät nämä molemmat ”verraten ehyiksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeiksi, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta”. Diskurssin voidaan ajatella viittaavan tietynlaisiin representaatioihin, merkityksiin ja vertauskuviin, jotka yhdessä tuottavat tietynlaisen version tapahtumasta tai ilmiöstä (Burr, 1995). Lowen mukaan diskurssilla tarkoitetaan yhteiskunnallisia puhekäytäntöjä, jotka määrittelevät ja

rajaavat, mitä eri asioista voidaan sanoa ja kenellä on auktoriteetti sanoa se (Wahlström, 1992). Vaikka tutkimus voi painottua kielellisen tuottamisen tapoihin tai rakentuvien merkityssystemien kartoittamiseen, ovat nämä kaksi kielellisessä tuottamisessa aina yhteen kietoutuneita ja siten analyysissä mukana (Jokinen & Juhila, 1999).

Toisaalta diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita sekä merkitysten *tilanteisesta rakentamisesta* että niiden *kulttuurisista merkityksistä* (Jokinen & Juhila, 1999; Jokinen ym., 1993; Nikander, 1997). Oman tutkimukseni painopiste on tilanteisen vuorovaikutuksen analyysissä, joskin pyrkimyksenä on myös tavoittaa jotakin niistä kulttuurisista resursseista, joita vuorovaikutuksessa hyödynnetään. Kuitenkin lähtökohtana on rajatun aineiston mahdollisimman aineistosidonnainen ja sensitiivinen analyysi (Jokinen & Juhila, 1999). Silvermanin (1997) mukaan analyysi tulisikin aloittaa paikallisten prosessien yksityiskohtaisesta tarkastelusta. Vasta sen jälkeen tulisi siirtyä toiminnan institutionaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuden tutkimiseen.

Diskurssianalyttinen tutkimus keskittyy myös aineiston *retoriikan* ja *responsiivisuuden* analysointiin (Jokinen & Juhila, 1999). Retoriikan tarkastelulla tarkoitetaan sitä, että huomio kiinnittyy puheen argumentatiiviseen tai retoriseen arkkitehtuuriin (Jokinen, 1999; Nikander, 1997; Potter, 1996). Retoriikan yhteydessä puhutaan myös faktan konstruoinnista ja faktuaalisesta kielenkäytöstä, jotka molemmat voidaan määritellä retorisuusasteeltaan hyvin vahvoiksi (Jokinen & Juhila). Billigin mukaan retoriikkaa ei tulisi pelkistää ainoastaan suostuttelevaan puheeseen, vaan se on merkittävällä tavalla läsnä ihmisten välisessä normaalissa vuorovaikutuksessa (Potter). Retoriikan tutkimuksessa keskeistä on se, miten ihmisten tarjoamat kuvaukset suhteutuvat muihin olemassa oleviin kuvauksiin (Nikander).

Responsiivisuudella Jokinen ja Juhila (1999) puolestaan tarkoittavat sitä, miten yksilöt yhdessä rakentavat merkityksiä puheessaan. Responsiivisuus korostaa kielellisen kanssakäymisen vastavuoroisuutta, jossa osapuolet reagoivat vastavedoin toistensa puheenvuoroihin. Retoriikan ja responsiivisuuden tutkiminen voivat kuitenkin olla läsnä samassa aineistossa. Luonnollisen keskustelun kulussa yleensä turvaudutaan sekä retoriseen vakuutteluun että reagoidaan toisen puheeseen. Omassa tutkimuksessani pyrin responsiivisuuden lisäksi kiinnittämään huomiota myös puheen argumentatiiviseen puoleen ja siihen, miten retoriikkaa hyödynnetään asiakkuutta konstruoidessa tai dekonstruoidessa.

Diskurssianalyysi voi olla luonteeltaan kriittistä tai analyyttistä (Jokinen & Juhila, 1999). Kriittisessä diskurssianalyysissä lähtöoletukseksi otetaan tiettyjen alistussuhteiden olemassaolo ja pyrkimyksenä on tuottaa näkyväksi näitä kielellisiä käytäntöjä, jotka ylläpitävät valta-asetelmia. Analyyttinen diskurssianalyysi pyrkii tiukkaan aineistolähtöisyyteen, jolloin etukäteisoletuksia valtasuhteiden olemassaolosta ei tehdä. Aineiston luvun lähtökohtana on asettua ”ei-tietäjän” positioon. Oma tutkimukseni kuuluu analyyttisen diskurssianalyysin piiriin, jolloin pyrkimyksenäni on olla mahdollisimman avoin aineistosta löytyville jäsenyksille (Jokinen & Juhila).

Keskeisenä metodisena työkaluna olen päätenyt käyttämään Suonisen (2000) Kenneth Gergeniltä (1994) mukailemaa kulttuurisen tanssin-käsitettä. Kulttuurisella tanssilla Suoninen tarkoittaa vuorovaikutusasetelmaa, joka voi keskusteluprosessin kuluessa muuntua toiseksi asetelmaksi eli ”tanssilajiksi”. Se on siis laajempi vuorovaikutuksellinen kehys, joka kertoo, mistä vuorovaikutuksessa ”tässä ja nyt” on kyse. Siinä kulttuurinen viittaa yhteisesti jaettujen, kulttuuristen ja sosiaalisten vuorovaikutuksen tapojen resursoivaan merkitykseen. Toisin sanoen kulttuuriset tanssit, vuorovaikutuksen eri asetelmat ovat kaikkien tuntemia, kulttuurisesti jokaisen omaksumia. ”Tanssilla” Suoninen haluaa korostaa vuorovaikutusta yhteistuotoksena, joka edellyttää (vähintään) kahden osallistujan molempien osanottoa. Tanssilajien ohella olennaisia ovat tanssityylit eli se, miten suoraviivaisesti, leikillisesti tai haparoivasti tanssi etenee. Suoninen korostaa, että kulloinkin kommunikoitavat merkityssisällöt eivät ole riippumattomia niistä vuorovaikutusasetelmista, joiden puitteissa ne esitetään. Sen sijaan merkityssisällöt tulevat ymmärretyksi juuri näiden kulttuuristen tanssien sävyttäminä ja niiden kautta.

Suonisen (2000) tunnistamia tanssilajeja auttamistyöntekijän ja asiakkaan vuorovaikutuksessa olivat mm. haastattelu, neuvonanto, kriittinen vihjaaminen, tiedonjako, ongelmista kertominen ja kannustus. Usein näissä auttamistyön kohtaamisissa edetään jossain tietyssä ”perustanssissa”, joka voi muuntua kumman tahansa osapuolen aloitteesta toisenlaiseksi tanssiksi. Toisaalta tähän ”perustanssiin” voidaan tuoda aineksia jostain muusta tanssista, jolloin Jeffersonin ja Leen (1981) mukaan osapuolten välille voi välillä syntyä ”epäsynkroniaa” tansittavasta tanssilajista (Suoninen, 2000). Tällöin keskustelun osapuolet ovat eri mieltä siitä, millaisesta vuorovaikutuksen asetelmasta kulloinkin on kyse. Tunnistettavaksi tanssilajiksi vuorovaikutusasetelma muotoutuu silloin, kun sen molemmat osapuolet orientoituvat

siihen keskenään yhteensopivalla tavalla. Tanssiinkutsu esimerkiksi neuvonantovalssiin alkaa neuvonannon aloittamisella. Toinen osapuoli voi lähteä tähän tanssiin mukaan vastaamalla tanssiinkutsuun siten, että asettuu neuvon vastaanottajaksi. Jos keskustelun toinen osapuoli ei lähdekään tähän tanssiin mukaan, vastaus tekee tästä asetelmasta epäsynkronisen, jolloin yhteensopivuus voi löytyä jonkin toisen tanssilajin puitteissa. Tällaisissa kohdissa tanssilajit muuntuvat ja täsmentyvät osallistujien keskustelunsiirtojen kautta juuri siihen kohtaamiseen sopiviksi sovelluksiksi. Tutkimuksessani olen käyttänyt kulttuurisia tansseja metodisena työkaluna soveltuvien osin silloin, jos vuorovaikutusasetelma on ollut tunnistettavissa ja kulttuuristen tanssien kautta jäsennettävissä. Eräissä otteissa on havaittavissa myös selvää epäsynkroniaa osallistujien välillä siitä, mitä tanssilajia yhteisesti lähdetäisiin tanssimaan.

Muina metodisina työkaluina tutkimuksessani olen käyttänyt aikaisemman laadullisen tutkimuksen eräitä yksittäisiä tutkimuslöydöksiä, joista on ollut apua laadullisen pariterapian tutkimuksen kontekstissa. Kurri ja Wahlström (2003) tutkivat asiakkuudesta neuvottelua eräissä pariterapiakontekstissa, jossa asiakkuutta puolisolle rakennettiin mm. puheessa esiintyvien syytösrakennelmien kautta. Vaimon puhe voitiin nähdä syytösrakennelmana, jossa miehelle rakennettiin ongelmallista identiteettiä. Miehen persoonallisuus kuvattiin puutteelliseksi ja toivotun muutoksen kohteeksi väliin melko leimaavin sanakääntein. Tällaisten voimakkaiden syytösten esittäminen synnyttää herkästi mielikuvia puhujasta moraalisesti arveluttavana henkilönä. Kurri & Wahlström havaitsivat, että nämä syytökset rakennettiin siten, että ne eivät merkittävästi uhanneet puhujan asemaa moraalisena henkilönä. Tämä moraalisen statuksen ylläpitäminen saavutettiin mm. syytöstä pehmentämällä (Edwards, 2000) ja käyttämällä äärimmäisiä ilmauksia (Pomerantz, 1986). Äärimmäiset ilmaukset (esim. aina, ei koskaan) korostivat syytöksen olevan oikeutettu, sillä miehen käytös oli ”aina” (eikä vain joskus) puutteellista tai vääränlaista. Pomerantzin mukaan ihmiset käyttävät äärimmäisiä ilmauksia omien väitteidensä oikeutuksen tueksi. Näin he toimivat rakentaessaan puheessaan syytöstä tai puolustautuessaan jotakin vastaan.

Auttamistyön kohtaamisissa keskeisenä puheen keinona voidaan pitää myös puheen varovaistamista ja siten puhuttavana olevan asian merkitsemistä arkaluontoiseksi (Suoninen, 2000). Puheen varovaistamisen keinoiksi voidaan laskea esim. puheessa esiintyvät takkuilut, pehmennykset, leikkisyys ja selittely. Suonisen mukaan nämä keinot eivät ole niinkään epävarmuuden ilmaisuja sinänsä, vaan virittävät keskusteluun

jotakin moraalisesti arkaluontoista ja jännitteistä. Auttamistyön kohtaamisissa tärkeimmät asiat saatetaan siis sanoa rivien välistä vihjaamalla, palautteen innostusastetta säätelemällä ja muihin varovaisuuden tuntua lisääviin keinoihin tukeutuen. Siten voidaan tuottaa neuvonannon efektiä ilman, että asiakkaan toiminta asetetaan liiallisesti kyseenalaiseksi. Toisin sanoen siten suojataan asiakkaan ”kasvoja” (Goffman, 1955). Varovaistaminen voi siten korostaa sanotun painoarvoa ja alleviivata institutionaalisesti tärkeitä arvostuksia ja asioita (Suoninen, 2002). Puheen varovaistaminen palvelee keskustelussa myös tunteiden viestittämiseen liittyvää funktiota (Suoninen, 2000). Tunnepitoisuus näyttäytyy puheessa esim. hartaana tunnelmana tavallista hiljaisemmin puhuttujen jaksojen kautta. Tunnepitoisuus voi välittyä myös sanavalinnoissa ja äänensävyissä.

2.3 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi tapahtui aineistolähtöisesti, jolloin pyrin olemaan avoin aineistosta nouseville jäsennyksille. Minulla ei ollut etukäteen muodostettuja kategorioita tai teoriaa, joka olisi ohjannut analyysia. Analyysi oli siten induktiivista. Aineistoon tutustuminen alkoi nauhoitettujen istuntojen katselulla ja syventyi aineistoa tekstimuotoon kirjoittaessani. Tällöin minulle muodostui käsitys terapiaprosessista kokonaisuudessaan ja siitä, että kyseinen aineisto antaa hyvät mahdollisuudet vastata esitettyihin tutkimusongelmiin.

Käytin runsaasti aikaa aineiston kanssa ”seurusteluun” ja sen lukemiseen. Koska halusin tarkastella nimenomaan terapeuttien puhetta kiinnitin huomioni niihin kohtiin, joissa terapeutit puhuivat. Toisaalta halusin saada analyysiyksiköihin mukaan vuorovaikutuksellisuutta, jotta analyysi voisi pureutua vuorovaikutusasetelmien tarkasteluun. Aluksi havaitsin terapeuttien puhetta luonnehtivan pyrkimyksen jaetun asiakkuuden luomiseen. Toisin sanoen he suuntasivat ja muokkasivat puheellaan asiakkuutta siten, että parisuhdeongelma ja vastuu siitä hahmotettiin yhteisesti jaetuksi. Seuraavaksi pyrin löytämään niitä tapoja, joilla tämä tavoite saavutettiin. Valikoin alustavasti aineistosta tekstiotteita, joissa mielestäni havainnollistui nämä asiakkuutta

eri tavoin muokkaavat tavat. Otteita valitessani tarkastelin vuorovaikutuksen kohtia, joissa 1) vuorovaikutus oli jollain tavalla haastavaa esim. puoliset esittivät toisilleen syytöksiä, 2) terapeutit kävivät reflektiivistä keskustelua keskenään tai 3) puheen aiheena olivat terapian tavoitteiden kannalta olennaiset asiat esim. parisuhteen vuorovaikutus. Näissä oteissa asiakkuudesta neuvottelu puolisojen ja terapeuttien välillä näyttäytyi melko selkeästi. Valikoituani joukon otteita jatkoin niiden lukemista jatkuvan vertailun periaatteella (Wahlström, 2002) pyrkimyksenäni muodostaa kategorioita terapeuttien käyttämistä puhetavoista. Aluksi kategorioita muodostui 10, joista myöhemmin kaksi jäi pois niiden liittyessä muihin kategorioihin. Lopulliset kahdeksan kategoriaa valikoituivat useiden lukukertojen jälkeen ja ne kuvaavat niitä hienovaraisia diskursiivisia keinoja, joilla asiakkuudesta neuvottelu pariterapiassa tapahtuu. Halusin vielä hyödyntää aineistoani ja ottaa prosessikuvauksen mukaan analyysiini. Sitä varten valikoin terapian alusta ja lopusta tekstiotteet kuvaamaan asiakkuudessa tapahtunutta muutosta terapian aikana. Nämä otteet ovat pitkäkököjä vuorovaikutuskulkuja ja niissä tarkastelun kohteena on asiakkaiden toisilleen tarjoamat positiot, eikä niinkään terapeuttien käyttämät diskursiiviset keinot. Ne kuvaavat mielestäni laajemminkin asiakkuudessa koko terapiaprosessin aikana tapahtunutta muutosta, josta sain käsityksen koko aineistoon tutustumiseni perusteella.

3. TULOKSET

Tutkimuksessani tarkastelen sitä, millä tavalla asiakkuudesta neuvottelu pariterapiaistunnoissa tapahtuu. Ensimmäisessä tulososiossa pyrin luomaan kokonaiskuvaa tutkimastani pariterapiaprosessista esittämällä valikoituja otteita terapian alusta ja lopusta. Tällä tavoin pyrin tavoittamaan ja kuvaamaan asiakkuuden muotoutumisessa terapian aikana tapahtunutta muutosta. Mielenkiinto kohdistuu terapian asiakkaisiin ja siihen, miten he toisilleen tarjoavat ja itselleen ottavat asiakkaan positiota. Toisessa tulososiossa taas kuvaan niitä tapoja, joilla jaettua asiakkuutta tuotetaan terapeuttien puheessa. Tällöin tarkastelun kohteena on terapeuttien puhe. Toisaalta mielenkiinnon kohteena ovat myös moninaiset vuorovaikutusasetelmat, joiden puitteissa asiakkuudesta neuvottelu tapahtuu. Siten tarkastelussa tulevat huomioiduiksi myös asiakkaiden puheenvuorojen sisällöt ja siirrot.

Jotta lukijan olisi helppo seurata, miten olen esitettyihin jäsennyksiin päätenyt, tulososio rakentuu aineistolainauksien varaan. Lainauksissa olevat merkinnät kertovat, mistä kohtaa terapiaprosessia kyseinen lainaus on otettu. Merkinnöissä ovat vasemmalta oikealle: terapiaistunnon numero, istunnon ensimmäinen tai toinen puolisko (1 tai 2), rivi, jolta lainaus alkaa ja rivi, johon lainaus päättyy. Rivit on numeroitu juoksevasti kunkin terapiaistunnon puolikkaan sisällä. Transkriptioissa on käytetty merkkejä M, N, T1 ja T2, jolloin M tarkoittaa miestä, N naista, T1 miesterapeuttia ja T2 naisterapeuttia. Transkriptioissa käytetyt muut merkit ovat:

(2)	tauco, jonka kesto sekunteina
(.)	alle sekunnin mittainen mikrotauco
[päällekkäispuheen alkukohta
°hiljaa°	hiljaisella äänellä sanottu kohta
<u>äänekäs</u>	kova ääni tai painotus
e:i	(kaksoispiste) äänteen venytys
kou-	(tavuviiva) kesken jäänyt sana
.hhh	kuuluva sisäänhengitys
hhh	kuuluva uloshengitys
>nopea<	muuta puhetta nopeammin sanottu jakso
#nariseva#	narisevalla äänellä sanottu kohta
.hjoo	(piste sanan edessä) sana lausuttu samalla sisäänhengittäen
(epävarma)	(teksti suluissa) nauhalla epäselvästi kuuluva kohta
()	(tyhjät sulut) sana tai puheen jakso, josta ei ole saatu selvää
(())	kaksoissulkeissa purkajan huomioita

3.1 Vuorovaikutuskulkuja – asiakkuus tilanteisesti rakentuvana neuvotteluna

Seuraavassa pyrin rekonstruoimaan tutkimaani terapiaprosessia neljän tekstiotteen avulla. Nämä otteet olen valinnut siten, että ensimmäiset kaksi ovat terapian 1. istunnosta ja toiset kaksi viimeisestä istunnosta. Olen pyrkinyt valitsemaan otteet siten, että ne kuvaisivat jollakin tavalla sitä laajempaa asiakkuudessa koko terapian aikana tapahtunutta muutosta ja antaisivat myös jotakin kuvaa siitä, miten asiakkaat itsensä positioivat suhteessa toisiinsa terapian alussa ja lopussa. Vaikka asiakkuuksien rakentuminen ja purkautuminen onkin tilanteisesti ja jatkuvasti vuorovaikutuksessa tapahtuva prosessi, voidaan tässä terapiaprosessissa mielestäni havaita muutosta siinä laajemmassa tavassa, jolla vastuu ongelmasta ja muutoksesta puolisoiden välillä jakautuu. Näiden otteiden kautta haluan tarkastella erityisesti sitä, miten asiakkaat puheessaan ottavat tai tarjoavat toisilleen vastuuta parisuhteen ongelmasta, enkä niinkään sitä, miten terapeutit toimivat.

3.1.1 Syytösten sarja ja asiakkuuden hyväksyvä mies

Seuraavat kaksi tekstiotetta ovat ensimmäisen terapiaistunnon toiselta puoliskolta. Niissä havainnollistuu mielestäni se, minkälaisia asiakkuuskonstruktioita puoliso omalla puheellaan terapian alussa rakentavat sekä itselleen että toiselle. Toisaalta näkyväksi tulee myös se, miten nopeasti ja tilanteisesti asiakkuudesta neuvottelutanssilajit vuorovaikutuksessa muuttuvat. Mies on otetta ennen puhunut siitä, miten hänellä on sellainen olo, että hänen tulisi olla kotona aina jotenkin ”skarpina”. Jos hän ”heittää vapaalle” työpäivän jälkeen, hän ei koe tulevansa hyväksytyksi vaimon taholta.

1-2 (76-115):

- 76 M jos näin näin
 77 menettelee niin se se ei sitten, (.) niinkun, (1) onnistu. elikkä, (.) elikkä tuota, (3) m-
 78 mun persoona ei kai sit semmosessa tilanteessa oo o niinku, (.) ja ja käyttäytyminen
 79 sitten sellasta et se niinku, (2) hyväksyttäis. (1) [jotenki jotenki se näin,
 80 T1 [hmm.
 81 M (.) jotenki mä koen sen [näin.
 82 T2 [hmm.
 83 M em mä oikeen, (1) taas osaa sitä paremmin selittää. (1)
 84 N eihä tuo pidä paikkaansa etten mä anna sun olla omissa oloissas. (3)
 85 M [no kyllä sä () kyllä sää kyllä sää kyllä sää,
 86 N [((päällekkäispuhuntaa: ei saa selvää))
 87 M no kyllä sää sanot .hh et tota, (.) kuuntelet sää. (1) se on hyvin tyypillinen kuuntelet
 88 sää.
 89 N hmm.
 90 (7)
 91 M mut tuota, (4)
 92 N niin kyllä mua ärsyttää semmonen että tuota sää oot käyt siellä niinku majatalossa. (.)
 93 kyllä mua se välillä ärsyttää. silloin kun mä oon väsyny. (1.5) sanot että ei oo sitä ei oo
 94 sitäkään pesty taas mä- taas on joku ottanu mun, (.)
 95 M ((naureskelua))
 96 N kaikki on hukassa ja, (.) mitä ruokaa täällä on eikö tääl oo syöty mitään. (1.5)
 97 M no si- siihen syömisasiaan tuskin kannattaa nyt puuttua
 98 [(.) puuttua koska kyllä se varmasti on niin että, (.) et tuota,
 99 N [no ei: kannatakaa ((sanottu tav. korkeammalla äänellä)) ei kannatakaa,
 100 mutta että et joku se asetelma on semmonen että siis,
 101 M =sinä [siitä syömisestä,
 102 N [mm. ((napakasti))
 103 M enempi puhut kun minä. (1.5)

Mies kuvailee (riviltä 77) näkemystään sellaisesta tilanteesta, jossa hän on kotona oma itsensä, ”heittänyt vapaalle” työpäivän jälkeen. Puheessaan hän nostaa asiakkuuden ja muutoskohteen ikään kuin pöydälle sanallistaen sen, että hänen ”persoonansa” on se, mitä ilmeisesti pitäisi muuttaa. Syy siihen, ettei ”se onnistu” on hänen ”persoonassaan” ja ”käyttäytymisessään” (rivit 77-78). Hieman kysyvä ja epäröivä sävy (”ei kai sit”, rivi 78) kuitenkin antaa ymmärtää, ettei mies täysin tällaista selitystä ole hyväksynyt. Samalla puheenvuorossa voidaan havaita hienovarainen syyte, joka on kohdistettu vaimolle siitä, ettei tämä hyväksy miestä sellaisena kuin hän on. Vaikka mies puhuu passiivissa (”hyväksyttäis”, rivi 79), hän tarkoittaa vaimoa puhuessaan itseensä kohdistuvasta ei-hyväksynnästä. Puhe voidaan kuulla pehmenettynä syytöksenä. Tämän pehmenetyn syytteen taas voidaan ajatella olevan hyvin varovainen siirtymä seuraavaan ronskiin tanssiin, johon vaimo miestänsä rivillä 84 voimakkaasti kutsuu.

Puolisoiden keskustelu muuttuu melko kiivaaksi syyttelyjen sarjaksi (riviltä 84), jossa molemmat reagoivat toisen syytökseen esittämällä siihen vastasyytöksen. Tällaista syytös- vastasyytös asetelmaa voidaan kutsua myös eräänlaiseksi kulttuuriseksi

tanssiksi, joka muotoutuu molempien osapuolten yhteisen toiminnan tuloksena. Siinä syytöksen esittäminen voidaan nähdä tanssiin kutsuna, johon vastasytöksen esittäjä tulee mukaan omalla avauksellaan. Edellä kuvattu asetelma muistuttaa hieman eräänlaista kilpakosintaa, jossa ärhentely ja pienet hyökkäykset virittävät vastaanottajaa vastaamaan tähän uhitteluun. Tällainen tanssi on mahdollinen vasta sitten, kun molemmat osapuolet noudattavat yhteisesti, kulttuurisesti sovittuja tanssin askelia. Edellä esitellyssä otteessa mies tarttuu vaimon kutsuun (rivi 84) lähteä tämän kanssa kilpasille.

Puolisoiden tanssima kulttuurinen tanssi virittää keskustelun siitä, kenen tulisi muuttua. Tällainen tanssi mahdollistaa molempien, toiseen kohdistuvien, muutostoiveiden esiin tulemisen ja niiden jakamisen terapeuttisessa kontekstissa. Se on neuvottelua asiakkuudesta puhtaimmillaan. Tällaisen tanssin voidaan sanoa olevan jonkinlainen alkuasetelma asiakkuudesta neuvottelussa, sillä siinä kumpikaan puolisoista ei ole valmis hyväksymään vastuuta yhteisistä ongelmista. Toisaalta se voi olla tärkeä askel yksipuolisen asiakkuuskonstruktion purkamisessa. Parisuhteen ongelma nähdään nyt puolisossa, jolle muutostoive syytöksen muodossa osoitetaan.

Seuraava keskustelu tapahtuu pian (muutaman minuutin) edellisen jälkeen. Siinä terapeutit alkavat keskustella keskenään siitä, mitä edellä juuri on tapahtunut.

1-2 (116-140):

- 116 T1 *mitäs sä ajattelet mitä täs äsken tapahtui. (1) ((hiukan naurahtaan))*
 117 *((kaikki naureskelevat, päällekkäispuhetta naurun lomassa))*
 118 T2 *mä jäin niinku ((naurattaa vieläkin, muutkin jatkavat))*
 119 T1 *njoo. mut et se lähtee tollai niinku aika herkästi.*
 120 T2 *=joo. joo. joo. (.)*
 121 N *joo. (.) ja sit[te Mikko,*
 122 T1 *[() (paljo) latauksia,*
 123 T2 *joo. joo. (.).joo.*
 124 N *sitte Mikko #syöksyy muualle tai, (.). panee korvat kiinni.#*
 125 T2 *hmm.*
 126 T1 *hmm.*
 127 N *hmm. (1)*
 128 T1 *°joo. joo° .hh mites tuota tässä niinkun tuli tämä, (1) Mikon persoona. (.). tuli tänne*
 129 *pöydälle niin tota onko, (.). onko muita persoonia mitä pitäis muuttaa vai nimenomaan*
 130 *sun persoona (mikä) pitäis muuttaa tai, (2)*
 131 M *siit on keskusteltu. (.). se: minun mielestä et se:*
 132 *(6)*
 133 M *sillä tavalla, (.). meidän meidän välillä on keskusteltu että se pitäis olla s- .hh*
 134 *käyttäytyä niinkun, (1.5)*
 135 N *aikui[set ihmiset.*
 136 M *[aikuiset ihmiset ja,*
 137 T1 *jaha. sä tarkoitat sitä.*
 138 M *ja: (4.5) jotain en nyt osaa oikeen ehkä se on juuri aika lyhyesti sanottuna näin.*

139 T1 °joo. hmm.°
 140 T2 °hmm.°

Terapeutit kuvailevat puolisoiden välistä syyttelyä ”paljo latauksia” sisältäväksi ja ”lähtevän herkästi” liikkeelle. T2:n innostuneet ”joo”-palautteet (rivit 120 ja 123) viestivät näkemyksen jakamisesta. Mielenkiintoista on se, kuinka vaimo ikään kuin jatkaa edellistä, puolison kanssa tanssittua, syyttelytanssia. Hän tuo keskusteluun mukaan miehen ristiriitatilanteisiin liittyvän tavan ”syöksyä muualle tai panna korvat kiinni” (rivi 124). Terapeutit reagoivat hyvin niukasti minimipalauttein (”hmm”, rivit 125-127) tähän vaimon esittämään syytökseen, jossa hän rakentaa kuvaa miehestä kykenemättömänä jatkamaan keskustelua vastaavissa tilanteissa. Rivillä 128 terapeutti jatkaa nostaen asiakkuudesta neuvottelun terapeutin keskusteluun. Tätä terapeutin puheenvuoroa voidaan kutsua jaetun asiakkuuden puheeksi (ks. luku 3.2.8), joka esitetään kysymysmuotoisena. Yksipuolista, mieheen kohdistuvaa asiakkuuskonstruktioita haastetaan kysymyksellä, joka kutsuu miettimään myös muita ”persoonia, joita pitäisi muuttaa” (rivit 129-130). Mies ei kuitenkaan lähde miettimään ”muita persoonia”, mikä olisi voinut olla eräs ja melko todennäköinen mahdollisuus vastata terapeutin esittämään kysymykseen. Sen sijaan hän alkaa suoraan kuvailla sitä, miten pitäisi muuttua (”pitäisi olla s-”, rivi 133 ja ”käyttäytyä niinkun”, rivi 134) ottamatta kantaa siihen, kenen pitäisi muuttua. Vastauksesta voidaan tulkita, että mies puhuu itsestään henkilönä, jonka tulisi muuttua, vaikka hän puhuukin passiivissa. Rivillä 135 vaimo tarjoaa miehelle näkemyksen siitä, minkälainen tämän tulisi olla (”niinkun aikuiset ihmiset”). Mies hyväksyy tämän näkemyksen toistaessaan sen omassa puheenvuorossaan (rivi 136).

Kokonaisuudessaan ote ja varsinkin sen loppu kuvaavat melko yksipuolisesti miehen varaan rakentunutta asiakkuutta. Tässä mies näyttää hyväksyvän tämän asiakkuuden, jota vaimo hänelle tarjoaa. Koko aineistoon tutustumiseni perusteella ote kuvaa mielestäni laajemminkin sitä, miten puoliset positioivat itseään suhteessa toisiinsa terapian alussa. Vaimo esitti miestä enemmän omaan puolisoonsa kohdistuvia vahvoja syytöksiä ja tarjosi näin vastuuta parisuhteen ongelmista vahvasti miehelle. Nämä syytösrakennelmat olivat useammin sidottu puolison persoonaan verrattuna miehen esittämiin syytöksiin. Mies puolestaan esitti näkemyksensä usein pehmennettyyn sävyyn ja vältti syytöksen suoraa osoittamista (esim. puhuen passiivissa) ja osin hyväksyi hänelle tarjottua asiakkuutta.

3.1.2 Asiakkuuden dekonstruktioita ja jaettua vastuuta

Seuraavaan olen valinnut otteet terapiaprosessin lopusta, viimeisen eli kuudennen istunnon toiselta puoliskolta. Näiden otteiden kautta pyrin havainnollistamaan sitä muutosta, joka mielestäni terapian aikana asiakkuuden ja vastuun jakautumisessa on tapahtunut. Vaikka muutoksen ei voida sanoa olevan kovin suuri, on se kuitenkin hyvin merkittävä muutos siinä tavassa, jolla ongelma nähdään joko yhden ihmisen varaan rakentuvana tai parisuhteessa molemminpuolisesti jaettuna.

Vaimo on aikaisemmin istunnon aikana kertonut kokeneensa voimakasta ahdistusta edellisen (viidennen) terapiakerran jälkeen noin päivän ajan. Terapeutti on tarttunut tähän kommenttiin myöhemmin istunnon kuluessa ja tiedustellut, mihin vaimon mielessä tämä ahdistuksen kokeminen liittyi. Seuraava ote alkaa vaimon pohdiskelulla siitä, mistä tämä ahdistus olisi voinut johtua.

6-2 (41-63):

- 41 N *mutta että sitten sit mä, (.) että mistä se johtu se ahdistus, (.) että oliko se kosketus*
 42 *johonkin mihin mulla ei oo itsellä nyt ((naurahtaen)) vielä semmosta tiedostettua*
 43 *kosketusta, (2) mutta, (1) johonki ehkä () varhaisempaa .hh tai sitten i- ihan siihen et*
 44 *mulle tuli kauhea semmonen nii- (.) niinku syylline olo,*
 45 T1 *°hmm.°*
 46 N *(tästä)*
 47 T2 *hmm. (1)*
 48 T1 *hmm-m. mitä, (.) mitä-s sun mielessä, (.) sä oot sitä ajatellu että mihin se, (.) vai*
 49 *ooksä mielessäs ajatellut et mihin se liittyis vai oliko se vain, (.) jäikö se semmoseks*
 50 *oloks, (.)*
 51 N *ei: se jääny pitkäs aikaa kyllä mä aina niinku selviän kaikista oloista, (.)*
 52 T1 *j-juu sen mä kyllä [uskon mutta sitä mä en kysyny ((naurahdellen- naurahtelua))*
 53 N *[((naurattaa))*
 54 T1 *[vaan mä kysyin että no ((naurahtelua)) että liitiks sä: sen sitten mielessäs,*
 55 N *[niin no,*
 56 T1 *johonkin sen syylli- syyllisyyden (sen) syyllisen olon, (3)*
 57 N *joo liitin siis tähän liitin että mä oon nyt syyllinen tähän et mä oon .hh semmone, (.) h-*
 58 *hirveä ämmä, (.) hm.*
 59 T1 *mut tähän tarkoittaa [siis mitä,*
 60 T2 *[°hmm.°*
 61 N *siis tähän ongelmaan tähän parisuhtee-, [(.) tulehtuneeseen tähän parisuhteen,*
 62 T1 *[ahm.*
 63 N *tulehtumisee, (.)*

Aluksi vaimo esittää tulkintavaihtoehtonsa siitä, mihin hänen kokemansa ahdistuksen tunne liittyi: joihinkin varhaisempiin, vielä tiedostamattomiin, kokemuksiin vai terapian

aikaansaamaan syyllisyyden tunteeseen. Terapeutti tarttuu rivillä 48 alkavassa puheenvuorossa jälkimmäiseen vaimon tarjoamaan vaihtoehtoon, mikä ilmenee terapeutin käyttämästä ilmaisusta ”oloks” (rivi 50) (vaimo on kuvannut syyllistä oloaan) ja myöhemmin kysymyksen tarkennuksesta rivillä 56 (”syyllisen olon”). Vaimon vastaus rivillä 51 muotoutuu mielenkiintoiseksi asiakkuuden vastatodisteluksi (ks. Suoninen, 1992). Vaimon vastaus voidaan lukea siten, että hän on tulkinut terapeutin kysymyksen jonkinlaisena kriittisenä tai syyttävänä kommenttina hänen kyvystään selvittää ”kaikenlaisista oloista”. Tähän kritiikkiin vaimo nyt pyrkii vastatodistelu-puheellaan antamaan vastauksen (”kyllä mä aina niinku selviän kaikista oloista”), vaikkei työntekijä millään tavalla puheessaan ole tätä seikkaa kyseenalaistanutkaan. Tämä vaimon esittämä vastatodistelu ”olemattomaan” kritiikkiin tulee sanallistettua terapeutin seuraavassa puheenvuorossa (”mutta sitä mä en kysyny”, rivi 52).

Kolmen sekunnin hesitaatiotaun jälkeen (rivi 56) vaimo kuvaa syylliseen oloonsa liittynyttä ajatusta omasta osuudestaan parisuhteen ongelmiin. Hän rakentaa puheessaan itseään asiakkaana, parisuhdeongelmista vastuullisena osapuolena. Ronski ilmaisu ”ämmä” ja siihen liitetty vahva adjektiivi ”hirveä” vielä voimistavat tätä positiointia, jossa vaimo konstruoi itsensä terapian asiakkaaksi. Tällainen vastuun ottaminen on hyvin erilaista verrattuna siihen tapaan, jolla vaimo on itseään aiemmin terapian yhteydessä kuvannut. Sen takia muutosta voidaan sanoa merkittäväksi.

Seuraava ote on suoraa jatkoa edellisestä. Siinä vaimo jatkaa pohdintaansa siitä, kuka oikeastaan on vastuussa parisuhteen ongelmista.

6-2 (64-91):

64 N .hh mut sit mää tulin kuitenkin siihen tulokseen että tuota, (.) eihän se
 65 voi ihan näin olla et kyllähä ku jos on toinen ni kyllä nyt toinenki on vastuussa siitä
 66 .hh enhä mää väkisin oo pitäny, (.) en missään vaiheessa, (2) [niinku tiiät,
 67 TI (sä) sanot niinku sen kin
 68 niin mikä sun ymmärrys tällä hetkellä on siitä mikä on se kin ja kin,
 69 N mikä [kin,
 70 TI [toinen ja toinen sä sanoit että toinenkin,
 71 N toinenkin siis hänkin,
 72 TI niin niin mut et mikä on se, (.) mikä: (.) mikä sun ymmärrys on tällä hetkellä siitä et
 73 mikä on se, (1) Mikon mikä on se sun, (.) puoli, (3) sillan sulle tulee semmonen olo et
 74 onko kaikki mun, (2)
 75 N no Mikon osuus on juuri se että hän on passiivinen hän ei ota kantaa ei ole hanu-
 76 halunnut ottaa kantaa eikä .hh (.) ha- ei ole halunnut, (.) keskustella osallistua
 77 keskusteluun tästä,
 78 TI hm. (1.5) ja sit se sun puoli on,
 79 N no se: että mää oon pirunmoinen ämmä,
 80 TI aha. [()
 81 N [pahasuinen akka,

- 82 TI *mites () tota, (1.5) mitäs sä siitä ajattelet ((naurahdus))*
 83 N *((naurahdus))*
 84 TI *((naurahdus))*
 85 N *et emmää pohjim- siis mä voin olla [sillä tavalla, (1) niinku semmonen,*
 86 TI *[°hm.°*
 87 N *teräväkielinen,*
 88 TI *ahm.*
 89 N *ku mä suutun [muutenha mä en oo mitään ku () oon kankeekielineen mutta tota,*
 90 TI *[hmm-m.*
 91 N *(.) mut emmää sillee paha ole,*

Vaimo kuvaa puheessa ajattelun kulkuaan ja sitä, kuinka hän oli tullut siihen tulokseen, että molemmat parisuhteen osapuolet ovat suhteesta vastuussa ("jos on toinen ni kyllä nyt toinenki on vastuussa", rivi 65). Tätä puheenvuoroa voidaan pitää jaettua asiakkuutta välittävänä puheena, jossa vastuuta ongelmasta rakennetaan molempien puolisoitten varaan. Tässä terapiaprosessissa tällaista puhetta vaimon esittämänä on esiintynyt melko harvoin. Terapian loppua kohden syntynyt suurempi molemminpuolinen vastuun jakautuminen onkin merkittävä asiakkuudessa tapahtunut muutos. Terapeutti jatkaa vaimon puheenvuorosta esittämällä vaimolle tarkentavan kysymyksen (rivit 67-68), jota hän vielä jatkaa rivillä 70. Terapeutin puheessa tulee esille jaettu asiakkuus terapeutin toimintona. Ensin hän kutsuu vaimoa tarkemmin määrittelemään käsitystään kummankin osuudesta parisuhteen ongelmiin. Vaimon esittäessä näkemyksensä vain miehen osuudesta, terapeutti haastaa vaimoa vielä määrittelemään omaa osuuttaan ("ja sit se sun puoli on", rivi 78). Tällä tavalla hän rakentaa aktiivisesti kuvaa parisuhteen ongelmasta molemminpuolisesti tuotettuna. Terapeutin tässä käyttämä melko haastava tyyli ei välttämättä olisi ollut mahdollinen terapian alussa. Tämänkaltaisen jaettuun asiakkuuteen haastaminen edellyttääkin todennäköisesti jo aikaisempaa, yhteistä terapeutin työskentelyä.

Vaimo esittää hyvin karrikoiden näkemyksensä omasta osuudestaan parisuhteen tulehtumiseen ("pirunmoinen ämmä", rivi 79 ja "pahasuinen akka", rivi 81) terapeutin esittämän kysymyksen jälkeen. Ronski kielen käyttö vielä korostaa mielikuvaa vaimon vastuullisuudesta tai osuudesta. Terapeutti jatkaa tästä vaimon vastauksesta esittämällä siitä vaimolle tarkentavan kysymyksen kutsuen häntä tällä tavalla jatkamaan kerrontaansa. Naurahdukset (rivit 82-84) keventävät arkaluontoisesta asiasta puhumista. Terapeutin kysymys saa vaimon selittämään omaa käyttäytymistään, jolloin vaimon aikaisemmin esittämä määrittely omasta itsestään tarkentuu koskemaan sellaisia tilanteita, joissa hän on suuttunut. Puheenvuoro on esitetty myös melko puolustelemaan

sävyyn. Nyt vaimo ikään kuin selittää omaa asiakkuuttaan ts. omaa ”pahansuisuuttaan”.

Vastuun jakautumisessa puolisoitten välillä voidaan siis havaita tapahtuneen merkittävää muutosta terapian aikana. Edellinen ote kuvaa sitä, miten terapian loppupuolella vaimo puheessaan tuotti ongelmaa yhteisesti rakennettuna. Terapian alkupuolella tällaista vaimon puhetta ei juurikaan ollut havaittavissa. Aineiston usean lukukerran perusteella vaikuttaa siltä, että vaimon terapian alkupuolta luonnehtineet vahvat mieheen kohdistuneet syytökset korvautuivat terapian loppua kohden osin jaetulla käsityksellä parisuhdeongelmien synnystä ja luonteesta. Miehen (terapian alussa) asiakkuutta vastaanottava asennoituminen puolestaan muuttui siten, että hän esitti loppupuolella vahvemmin omia näkemyksiään, eikä ollut myöskään niin myöntäväinen asettumaan asiakkaaksi kuin terapian alussa (vrt. ote 2-1(116-140)). Ulkopuolisen silmin katsottuna tilanne puolisoitten välillä näytti ”tasapainottuvan”: vaimo ei ollut enää aina se, joka esitti syytöksiä, eikä mies se, joka otti ne aina vastaan.

3.2 Jaettu asiakkuus terapeuttisena toimintona

Terapiaprosessiin tutustumisen ja aineisto-otteiden analysoinnin myötä havaitsin terapeuttien puheen välittävän jaettua asiakkuutta. Se tarkoittaa sitä, että parisuhteen ongelma ja vastuu siitä hahmotettiin yhteisesti jaetuksi. Jaettu asiakkuus terapeuttisena toimintona tuli esille terapiaprosessia kokonaisuutena tarkastellessani, sillä yhtenä hetkenä toiselle puolisolle suunnattu puhe täydentyi myöhemmin puheenvuorolla, joka esitettiin parisuhteen toiselle osapuolelle. Jaetun asiakkuuden pyrkimys näyttäytyy osin yksittäisissä aineisto-otteissa, mutta täydentyy koko terapiaprosessia ohjaavaksi periaatteeksi vasta koko prosessiin tutustumisen kautta. Seuraavassa tulen esittelemään niitä tapoja, joiden kautta tätä terapeutista työskentelyä ohjaavaa periaatetta toteutettiin.

Pariterapian pyrkimyksenä voidaan siten pitää vastuun ja selityksen rakentumista ja ymmärtämistä molemminpuolisiksi sen sijaan, että ongelma nähdään vain toisen puolison ominaisuutena tai syynä. Terapeutin vuorovaikutuksen keskiössä onkin se, minkälaista asiakkuutta terapeutit puheellaan yksittäisissä vuorovaikutustilanteissa

asiakkaille luovat. Vaikka asiakkuuksien rakentuminen ja purkautuminen tapahtuukin vuorovaikutuksessa asiakkaiden ja terapeuttien välillä, olen pyrkinyt löytämään niitä tapoja, joilla terapeutit puheessaan asiakkuutta suuntaavat. Nämä keinot ovat usein hienovaraisia, sillä asiakkuuden suora osoittaminen saattaisi uhata henkilön ”kasvoja” (Goffman, 1955) asettaessaan hänen toimintansa jollain tapaa puutteelliseksi tai ongelmalliseksi.

Omalla lukutavallani tunnistin aineistosta kahdeksan erilaista tapaa, joilla terapeutit puheessaan asiakkuutta rakensivat. Kyseessä ei ollut täysin aineiston tyhjentävä lukutapa, vaan pikemminkin pyrkimys oli havaita ja tunnistaa näitä erilaisia puhetapoja. Tunnistamani puhetavat eivät myöskään aina esiintyneet puhtaasti, vaan vuorovaikutuksessa saattoi usein havaita aineksia useasta tunnistamastani luokasta. Luokkiin jakamisen perusteena oli se, että tekstiotteessa havainnollistui hyvin se vuorovaikutukseen liittyvä tapa, jota tietyssä luokassa pyrin kuvaamaan. Kaiken kaikkiaan tunnistin aineistosta 57 tekstiotetta, jotka jakautuivat muodostamiini kahdeksaan kategoriaan. Seuraavassa esitetyt tekstiotteet ovat tyypillisiä esimerkkejä kustakin kategoriasta.

3.2.1. Ohittaminen osoituksena selityksen riittämättömyydestä

Tekstiotteet, joissa terapeutti ikään kuin ohittaa asiakkaan puheenvuoron, muodostivat oman kategorian. Näissä tekstiotteissa puheenvuoron ohittamisella on asiakkuuden rakentumisen kannalta oleellinen merkitys. Terapeutti merkitsee asiakkaan kertoman selityksen riittämättömäksi ohittaessaan sen esimerkiksi vaihtamalla puheenaihetta. Aineistosta tunnistin viisi tällaista tekstiotetta.

Seuraavaa otetta ennen vaimo on puhunut siitä, ettei jaksakaan enää työnsä lisäksi sellaista ”tempuilua”, jota miehen käytös hänen mielestään on ollut. Analysoitavassa otteessa hän jatkaa pohdintaansa parisuhteen tilasta.

1-1 (110-122):

110 N	<i>et mää oon varmaan väärä ihminen mutta tuota (.) elämään tuommosen ihmisen kanssa</i>
111	<i>(mutta että) (2) nyt tuntuu niin älyttömältä että ku meän siis lapset on sillee et mejän</i>
112	<i>nuorinki on lähössä armeijaan ja .hhh muittenki asiat on jotenki [o.k</i>
113 T1	<i>[()](()</i>
114 N	<i>[et jos tää ei</i>
115	<i>rupee toimi[maan tää (.) meän ((naurahtaen))</i>
116 T1	<i>[kolmannen lapsen tämä joo-o</i>
117 N	<i>mejän tää välinen viestintä ni tää meillähän tulee olemaan aivan hirvee loppuelämä</i>
118 T2	<i>[hmm.</i>
119 T1	<i>[hmm. (.) onks tässä näin ku sä kirjoitit nää onks nää lapset tässä: ikäjärjestyksessä.</i>
120 M	<i>joo.</i>
121 T1	<i>joo. ni elikä tää Kimmo on, (1)</i>
122 N	<i>kolkytkaks</i>

Otteessa mielenkiinto kohdistuu siihen, miten terapeutti reagoi voimakkaasti ilmaistuun syytökseen ensimmäisen terapiaistunnon alussa. Vaimon puheenvuoroa (riviltä 110) voidaan tarkastella syytösrakennelmana, jossa miehelle rakennetaan ongelmallista identiteettiä. Ilmaisuihin ”tuommosen ihmisen” (rivi 110) merkitsee miehen sellaiseksi, joka omaa olennaisesti erityislaatuisen persoonallisuuden suhteessa vaimoon. Miehen persoonallisuus muotoutuu puutteelliseksi, toivotun muutoksen kohteeksi vaimon puheessa. Syytöstä pehmentävät leppoisa tyyli (naurahtaen sanottu osuus, rivi 115) ja se, että vaimo kuvaa itseään ”varmaan vääräksi ihmiseksi” elämään miehen kanssa. Tällaisen pehmentämisen voidaan ajatella vähentävän mielikuvia puhujasta moraalisesti arveluttavana henkilönä ja täten ylläpitävän puhujan moraalista statusta. Vaimon puheessaan käyttämät äärimmäiset ilmaisut, ”niin älyttömältä” (rivi 111) ja ”aivan hirvee” (rivi 117), lisäävät syytöksen painoarvoa.

Rivillä 111 esiintyvä 2 s tauko olisi antanut mahdollisuuden puheenvuoron vaihtumiselle. Tähän terapeutit eivät kuitenkaan tartu. Mielenkiintoiseksi muotoutuu kohta, jossa terapeutti (puheesta ei ole saatu selvää) keskeyttää vaimon puheenvuoron (rivi 113). Huolimatta päällekkäispuhunnasta vaimo jatkaa syytöksen rakentamista omassa puheenvuorossaan (rivi 114). Terapeutti jatkaa rivillä 116 ilmeisesti keskeytyneestä teemasta, asiakkaiden lapsista. Hän tarttuu vain tähän vaimon puheessa esiintyneeseen aiheeseen. Terapeutin voidaan ajatella näin merkitsevän vaimon selityksen riittämättömäksi ohittaessaan tämän rakentaman syytöksen ja vaihtaessaan puheenaihetta kesken vaimon kerronnan. Hän ei tartu vaimon kutsuun rakentaa miehelle ongelmallista identiteettiä. Rivillä 119 terapeutti jatkaa tiedusteluaan asiakkaiden lapsista näin muuttaen keskustelun suuntaa.

Seuraavaa otetta edeltäneessä keskustelussa on puhuttu parisuhteen alkuaajoista, jolloin vaimo on kuvannut purkaneensa mieheen paljon omaa vihaansa. Vaimon puheessa suhteen varhaisvaihe on rakentunut sellaiseksi, että silloin asioita kuitenkin pystyttiin yhdessä käsittelemään. Seuraavassa otteessa vaimo siirtyikin puheessaan tarkastelemaan sitä, minkälainen muutos hänen mielestään miehessä on tapahtunut.

4-2 (137-143):

137 N *.hh et se ei Mikko on sulkeutunu jotenki, (.) emmä tiä liittyys se ehkä vaa ikään, (.)*
 138 *joskus mä oon ajatellu sitäki et ei suinkaan tää liity johonki semmoseen dementoivaan*
 139 *sairauteen mutta, (1.5) mutta tuota, (1) ei varmaan#kaan#, (2) ehkä se liittyy [()*
 140 TI *[kerros*
 141 *vielä minkälaista se oli sillon kun tota mm- te pystyitte käsittelemään sitä, (.) mm- mi-*
 142 *mikä Mikossa oli sellaista joka sai sut, (1) jotenkin mitä pehmenemään mitä emmä*
 143 *tiedä mitä se on (mutta tuota) (1.5) tuntu hyvältä, (.)*

Rivillä 137 vaimo kuvaa miehessään tapahtunutta muutosta suhteessa parisuhteen alkuaikoihin. Syytös ja vastuu kohdistuu aviomieheen ja hänessä tapahtuneeseen negatiiviseen muutokseen. Vaimon puheenvuoroa voidaan tarkastella syytösrakennelmana, joka kuitenkin alkaa hieman pehmeämmin kuin edellisessä otteessa analysoitu syytös. Vaimo esittää kuvauksen miehestä asettaen hänet aktiiviseksi toimijaksi ("Mikko on sulkeutunut", rivi 137) sen sijaan, että kohdistaisi syytöksen suoraan tämän identiteettiin (vrt. Mikko on sellainen sulkeutunut ihminen). Seuraavilla riveillä (137-139) vaimo yrittää antaa selityksiä miehensä käytöksen muutoksesta. Argumentit (ikä, dementoiva sairaus) ovat kuitenkin hyvin voimakkaita ja leimaavia, vaikka niihin samalla liittyy miehen vastuun vähentäminen biologisiin selitysmalleihin nojaamisen kautta. Puhujan moraalisen statuksen ylläpitämistä palvelevat monet syytöstä pehmentävät puheessa käytetyt keinot: "emmä tiä" (rivi 137), "ehkä vaa" (rivi 137), "joskus mä oon ajatellu" (rivi 138), "ei suinkaan" (rivi 138).

Rivillä 139 esiintyy monta taukoa, jotka voidaan ajatella mahdollisina puhujanvaihdoskohtina. Terapeutit eivät selvästikään tartu näihin tarjottuihin puheenvuoron mahdollisuuksiin, vaan haastaavat näin vaimoa uudelleen muotoilemaan tai korjailemaan selitystään. Lopulta vaimo luopuukin tästä selityksestä ja on siirtymässä toisenlaiseen ehdotukseen ("ehkä se liittyy", rivi 139). Samalla kuitenkin terapeutti keskeyttää hänet vaihtaen puheenaihetta. Terapeutti rakentaa tällä tavoin puheessaan vaimon selityksen riittämättömäksi ja muuttaa samalla keskustelun sisällön suuntaa. Hän nostaa terapeuttiseen keskiöön hetkeä aiemmin puheena olleen teeman

parisuhteen alkuajoista ja siitä, kuinka silloin asioita pystyttiin käsittelemään. Terapeutin puheessa pariskunta esiintyy yhteistyössä, kollektiivisena toimijana ”te pystytte käsittelemään” (rivi 141). Lisäksi riveillä 142-143 terapeutin puheessa esiintyvät ”mitä”-sanat ja ”emmä tiedä” kutsuvat vaimoa tarkemmin määrittelemään, mikä miehessä tuolloin oli hyvää. Terapeutin puheenvuoron voidaan ajatella olevan merkittävä siirto yksipuolisen mieheen kohdistuvan syytösrakennelman purkamiseksi.

Puheenvuoron ohittamisella terapeutit siis voivat merkitä sitä edeltäneen selityksen riittämättömäksi ja tällä tavoin haastaa asiakasta tuottamaan uudenlaisia määritelmiä. Molemmissa edellä analysoiduissa otteissa terapeutit ovat reagoineet tällä tavoin vaimon esittämiin melko voimakkaisiin, miehen identiteettiin kohdistuneisiin syytöksiin. Terapeutit eivät ole tarttuneet vaimon kutsuun rakentaa miehelle ongelmallista identiteettiä, joka olisi vahvistanut yksipuolista asiakkuuskonstruktiota ja ehkäissyt vuorovaikutusongelmien hahmottamista yhteisinä ja jaettuina. Tällä tavoin terapeutit ovat suunnanneet asiakkuuksien rakentumista, eivät pelkästään puheellaan, vaan myös puhumatta jättämisellään.

3.2.2. Asiakkaat pariskuntana ja tiiminä terapeutin puheessa

Seuraavissa tekstiotteissa terapeutti rakentaa puheessaan kuvaa asiakkaista pariskuntana tai toimivana tiiminä. Tällainen yhteisöllisyyden korostaminen osoittautui merkitykselliseksi erityisesti sen vuorovaikutusyhteyden kautta, jossa sitä esiintyi. Tunnistin aineistosta yhteensä neljä tällaista tekstiotetta.

Seuraava ote on terapian ensimmäisestä istunnosta. Siinä terapeutti tiedustelee asiakkaiden käsityksiä itsestään vanhempina.

1-1 (261-266):

261 T1	<i>mites nää vanhemmuusasiat onks ne .hhh onks ne sujuneet,</i>
262 N	<i>(4) kyllä en mä usko että mä saisin ainakaan siinä asiassa moitteita, (1)</i>
263 T1	<i>te ootte pystyny olemaan jotenki niinkun (.) työpari jos niin sanois siinä asiassa vai, (1)</i>
264 N	<i>en mä tiää mitä ne Mikosta sanois mutta tuota mä luulen että aikuiset ne kuitenkin</i>
265	<i>ajattelee että se ihminen nyt on tommonen. (.) () käsittelee sillä tavalla (1) et ethän sä</i>
266	<i>niinku sullei keskustele (.) niitten kanssa (3)</i>

Otetta voidaan analysoida Suonisen (2000) esittämän kulttuuristen tanssien käsitettä mukailleen. Terapeutin esittämä kysymys (rivi 261) luo odotuksen puhujan vaihtumisesta. Sitä seuraavan hiljaisuuden (4 s) voidaan ajatella olevan hesitaatiotauko. Vaimon vastaus (rivi 262) muotoutuu mielenkiintoiseksi, sillä hän vastaa minämuodossa omasta puolestaan ja puolustelemaan sävyyn negaation kautta. Kysymyksen tuottaman odotushorisonnin mukaan mahdollisia olisivat olleet myös yhteisöllisempi me- vastaus ja negaation sijaan myönteisesti muotoiltu vastaus. Terapeutti ei tartu tähän vaimon yksilöityyn vastaukseen, vaan suuntaa kysymyksensä pariskunnalle ikään kuin tiiminä ”te ootte pystyny” (rivi 263). Vaikutelmaa lisää myös hänen käyttämä ilmaisu asiakkaista ”työparina”. Vaimo jatkaa (rivillä 264) kuitenkin yksilöivän erittelyn tasolla kohdistuen pohdintansa aviomieheensä. Vaimon puheesta muotoutuukin lopulta syytösrakennelma, jossa hänen syytöstään pehmentävät käytetyt ilmaisut ”se ihminen nyt on tommonen” ja ”käsittelee sillä tavalla”. Tällä tavalla vaimo puheessaan toisaalta rakentaa miehen käytöstä luonnollisena ja ”vain” hyväksyttävänä tosiasiana. Lopussa (rivit 265-266) puhe ja syytös kohdistetaan suoraan miehelle (sä-pronominin käyttö), eikä terapeutille.

Valitussa otteessa voidaankin havaita ristiriita terapeutin ja asiakkaan käyttämän kulttuurisen tanssilajin ja -tyylin välillä. Terapeutin käyttämää, hyvin yhteisöllistä, kulttuurista tanssia voisi kutsua nimellä ”jaettu jenkka”, johon hän yrittää houkutella asiakkaita mukaan. Vaimo antaa kuitenkin tanssiin kutsulle pakit jatkaen omaa ”soolotanssiaan”.

Seuraava ote on kolmannesta terapiaistunnosta. Istunnon alussa vaimo on puhunut siitä, kuinka heidän riitelynsä on vähentynyt edellisen kerran jälkeen. Hän on kertonut myös siitä, kuinka on pystynyt muuttamaan omaa käyttäytymistään lopettamalla mieheltään asioiden ”tivaamisen”. Oteessa terapeutti antaa asiakkaille myönteistä palautetta heidän saavutuksistaan.

3-2 (147-162):

147	T1	<i>se että mikä tässä,</i>	
148		<i>(1) tässä tilassa [tilanteessa, (.) niinkun saa teijät niinkun kliks, (.) niinku se menee,</i>	
149	N	<i>[hm.</i>	
150	T1	<i>päälle, (.) se kytkin, (.) [tässä te ootte puhunu siitä [et miten se on vähentyny, [(.) siis,</i>	
151	N	<i>[joo</i>	
152	T2		<i>[hmm. [hmm.</i>
153	T1	<i>te ootte tehny, (1) asioita [e- siis siis sä ((vaimolle)) oot jopa huomannu [mitä sä oot,</i>	
154	N	<i>[(naurahdus)</i>	<i>[ahmm.</i>
155	T1	<i>tehny sä oot selvästi [huomannu sen et mä oon nyt mä oon te- mä mä oon muuttanu [nyt</i>	

156	N	[hm.	[hm.
157	TI	tällä tavalla [.hh juttuja niin sä ((miehelle)) <u>väität</u> että sä et oo huomannu mitä sä oot,	
158	N	[hm.	
159	TI	tehny ehkä sä et ookaan huomannu mutta et kyllä sä oot varmaan jotakin tehny,	
160	N	tai ollu tekemättä,	
161	TI	tai ollu tekemättä niin niin .hhh sekin on teke[mistä et on tekemättä,	
162	N	[hm hm hm.	

Rivillä 148 terapeutti kuvaa pariskunnan ristiriitatilannetta vertauskuvan ("kytkin") kautta. Verbimuodot ovat passiivissa ("saa teijät" ja "se menee", rivi 148), mikä vähentää toimijoiden aktiivisuutta tilanteen syntymisestä. Terapeutti ei osoita vastuuta tai syytöstä kummallekaan puolisoista, vaan rakentaa kuvaa ristiriitatilanteesta yhteisesti aikaansaatusena tapahtumana. Rivillä 150 terapeutti suuntaa puheensa asiakkaille yhteisesti ("te ootte puhunu"), vaikka pääasiassa vaimo on tuonut esille sitä, miten on muuttanut käyttäytymistään. Asiakkaat näyttävät terapeutin puheessa tiiminä. Sitä vahvistaa vielä terapeutin jatko "te ootte tehny" (rivi 153), jossa toisaalta myös korostetaan asiakkaiden aktiivisuutta ja toimijuutta muutoksen toteutumisessa.

Terapeutin puheessa pariskunta yhteisenä yksikkönä tulee siis muutoksen toimeenpanijaksi ja vastuun ja ongelman jakajaksi sen sijaan, että terapeutti erittelisi molemman puolison osuutta. Vasta tämän "tiimipuheen" jälkeen terapeutti lähtee yksilöivämmälle linjalle osoittaen ensin puheensa vaimolle (rivit 153 ja 155). Vaimon yllätystä ja hyväksyntää viestivä ilmaisu "ahmm" (rivi 154) kertoo palautteen olleen hänelle mieleistä. Rivillä 155 tapahtuu mielenkiintoinen puhujan position vaihdos (change in footing) (Goffman, 1979) ensimmäisessä persoonassa puhumiseen. Rivillä 157 terapeutti suuntaa puheensa miehelle. Hän ottaa miehen aktiiviseksi toimijaksi muutoksen toteuttamisessa haastaessaan miehen käsitystä siitä, ettei tämä ole tietoisesti huomannut muuttaneensa käytöstään (esim. "sä väität että sä et oo huomannu", rivi 157). Terapeutti siis konstruoi muutoksen pariskunnan yhteisenä aikaansaannoksena, luoden heistä kuvaa toimivana tiiminä. Samalla otteen voidaan ajatella olevan esimerkki "myönteiseen" asiakkuuteen kannustamisesta.

Terapeutin puheessa asiakkaat näyttävät siis yhteisenä yksikkönä ja toimivana tiiminä. Tämä yksikkö nähdään muutoksen tai muun toiminnan aktiivisena toteuttajana ja samalla vastuun tai ongelman jakajana. Tällainen puhe haastaa yksipuolista vain toiseen puolisoon kohdistuvaa asiakkuuskonstruktiota, koska siinä vastuu toiminnasta on yhteinen ja molemminpuolinen. Toisaalta puhe korostaa puolisoitten yhteisöllisyyttä

myös saavutusten suhteen. Ne ovat yhteisesti aikaansaatuja. Siten tällainen puhe voi auttaa lieventämään voimakkaita puolisoiden toisilleen esittämiä syytöksiä.

3.2.3. Vaihtoehtoisuus toimijuuden painopisteen asettamisessa

Seuraavissa tekstiotteissa havainnollistuu terapeuttien käyttämä puhetapa, jolle on ominaista vaihtoehtoisuus toimijuuden painopisteen asettamisessa. Tämä vaihtoehtoisuus tulee esille terapeuttien tehdessä tulkintoja asiakkaiden käyttäytymisestä. Vaihtoehtoisuus välittyy monin puheen keinoin. Tulkintoja tuotetaan monista eri näkökulmista, jolloin henkilön aktiivisuus ja vastuu tulevat vaihtoehtoisin tavoin määritellyiksi. Tunnistin aineistosta viisi tähän luokkaan kuuluvaa tekstiotetta.

Seuraavassa otteessa terapeutti alkaa piirtää fläppitaululle kuvaa siitä, miten pariskunta riitatilanteissa toimii, ja mitä heidän välillään silloin käytännössä tapahtuu.

2-2 (568-576):

568 T1 et tässä on hetkinen ((tussin ääntä)) Mikko ja tässä on ((tussin ääntä)) Anja ni mistä se
 569 sitten aina alkaakaan mut eiks se niinku oo sillee jotenkin että tota, (1) sanotaan nyt
 570 hiljainen vaikka tässä ((tussin ääntä)) ja tuota, (.) täällä sitten niinku, (2) ää mitä sanaa
 571 (tietyst), (.) sanois voi(han) siis, (.) A-Anja yrittää saada hänet niinku, (.) jotenkin
 572 toimimaan,
 573 T2 niih. mikähän se ois hyvä sana sille, (.) se o aktii- aktiivinen vai oisko [se sitte,
 574 T1 [yrittää
 575 aktivoida,
 576 T2 =yrittää aktivoida joo. (.) ((tussin ääntä))

Terapeutit esittävät puheenvuoroissaan tulkintojaan kysyvään sävyyn. T1:n puheenvuoro (rivit 568-572) kysymysmuotoisena on ikään kuin avoin kutsu vaihtoehtojen tuottamiseen, johon kuka tahansa terapeutin systeemin toimijoista voisi vastata. T2 vastaa tähän kutsuun (rivi 573) jatkaen samaa kysymysmuotoista puhetapaa. Terapeuttien puheessa voidaan tunnistaa useita sellaisia kohtia, joissa toimijuuden painopiste ei ole itsestään selvä, vaan keskustelussa neuvottelun kohteena. Esimerkiksi seuraavanlaiset epäröinnit voidaan lukea vaihtoehtoisuutena toimijuuden painopisteen asettamisessa: ”ni mistä se sitten aina alkaakaan” (rivi 568), ”sanotaan nyt hiljainen vaikka tässä” (rivit 569-570), ”mitä sanaa sanois” (rivit 570-571), ”voihan siis” (rivi

570). Myös toisen terapeutin puheenvuorossa esiintyvät ”mikähän se ois” ja ”oisko se sitte”-ilmaisut (rivi 573) jatkavat samaa puhetyyliä, jossa mahdollisuus vaihtoehtoisin tulkintoihin on jatkuvasti läsnä. Otteessa on havaittavissa myös monia muita puheen varovaistamisen muotoja: ”mut eiks se niinku oo sillee jotenkin että tota” (rivi 569), ”ää” (rivi 570), ”niinku”-sanoja (mm. rivit 570 ja 571) ja takkuilua puheessa (rivit 571 ja 573), jotka voisivat viitata siihen, että kyseessä on arkaluontoinen asia. Ulkopuolisen tekemät tulkinnat henkilön käyttäytymisestä saattaisivat uhata tämän ”kasvoja”. Varovaistamalla tässä siis toisaalta merkitään puheenaiheena oleva asia arkaluontoiseksi.

Seuraavaa otetta ennen vaimo on kertonut napakasti, ”ettei hän ole miehensä terapeutti”, kuvaten tällä tavoin oman joustavuutensa ja ymmärtämisensä rajoja. Sen jälkeen keskustelussa on pohdittu sitä, että mahdollisesti pariskunnan vuorovaikutusasetelmassa on kuitenkin ollut jotakin sellaiseen viittaavaa.

3-1 (534-545):

534 T1 että sää oot [niinkun, (.) sä oisit halunnut yrittänyt niinku jotenkin .hhh
 535 N [hm.
 536 T2 °hm.°
 537 N nii joo [varmaan
 538 T1 [() jotakin ja ja tota hän on sitten .hh sulkeutunut tai [sä oot sulkenut tai tai,
 539 N [°hm.°
 540 T1 [on tai tai on käynyt [niin että, (.) mm mihin sitten haluaa [niinku sen aktiivisuuden,
 541 N [hmm.
 542 T2 [°hmm.° [hmm.
 543 T1 asettaa[kaan että .hh,
 544 T2 [hmm.
 545 N [°hm.°

Terapeutti aloittaa kuvailemalla vaimon halua läheisempään vuorovaikutukseen miehensä kanssa. Rivillä 534 tauon jälkeen hän vaihtaa puheessaan preesensistä menneeseen muotoon (”sä oisit halunnut”). Mennyt aikamuoto mahdollistaa eron tekemisen menneen ja nykyhetken välillä, jolloin voidaan helpommin puhua arkaluontoisistakin toiveista ja haluista. Terapeutti jättää paljon liikkumavaraa kuulijalle ilmaistessaan vaimon toiveen hyvin epämääräisesti (”jotenkin” ja ”jotakin”, rivit 534 ja 538). Enää se ei kuitenkaan ole terapeutiksi ryhtymistä, vaan muotoiltu ymmärrettävänä toiveena ”jostakin”. Vaimon puheenvuoro (rivi 537) ilmaisee ainakin osittaista tämän näkemyksen jakamista. Terapeutti siirtyy seuraavaksi kommentoimaan miehen käyttäytymistä kyseisissä tilanteissa. Vaihtoehtoisuus toimijuuden painopisteen

asettamisessa tulee selkeästi esille terapeutin puheenvuorossa, joka alkaa riviltä 538. Hän kuvaa aluksi vaihtoehdon miehestä aktiivisena toimijana, esittelee sitten vaimon vastuullisena osapuolena ja siirtyy sen jälkeen kuvaamaan tapahtunutta korostamatta kummankaan osuutta. Viimeinen kuvaus ”on käynyt niin että” (rivi 540) korostaa (näennäisestä ei-agenttisuudestaan huolimatta) tilanteen muotoutumista molempien osapuolten yhteisen toiminnan tuloksena. Vaihtoehtoisuutta välittää terapeutin puheessa lisäksi se, että jokainen mahdollisuus tuotetaan samanarvoisena. Kaikki verbimuodot on vielä sanottu tavallista painokkaammin, mikä korostaa niihin sisältyvää toimijuuden painopisteen muutosta. Puheessa on havaittavissa myös varovaistamisen elementtejä, kuten sanojen toistoja (rivit 538 ja 540) ja ”niinku”-sanoja (rivit 534 ja 540). Ne viittaavat kyseessä olevan jollakin tapaa arkaluontoisen asian. Vaimon ja T2:n väliin hiljaiset minimipalautteet viestivät empaattiseksi kuuntelijaksi asettumisesta.

Vaihtoehtoisuuden avulla luodaan liikkumavaraa erilaisille syy-seuraus tulkinnoille ja vältetään pysyvien, sisäisten attribuutioiden luomista tilanteessa, jossa vaihtoehtoisempi tulkinta voisi olla ongelman ratkaisun kannalta hedelmällisempi. Tällainen puhetapa voi siis muuttaa asiakkuuksien rakentumista kyseenalaistamalla jyrkkiä ja yksipuolisia näkemyksiä tarjoamalla kuulijalle vaihtoehtoja oman tulkinnan tekemisen perustaksi.

3.2.4. Yksilönä parisuhteessa - ”myönteiseen” asiakkuuteen haastamista tai sen vahvistamista

Seuraavat otteet kuvaavat aineistosta tunnistamaani puhetapaa, jossa terapeutit haastavat tai kannustavat asiakkaita suurempaan yksilöllisyyteen ja vastuunottoon. Puheessa tuotetaan kuvaa pariterapian onnistumisen kannalta ”myönteisestä”, oman yksilöllisyytensä tiedostavasta, asiakkaasta. Aineistostani löytyi kuusi tähän luokkaan kuuluvaa tekstiotetta.

Hieman ennen seuraavaa keskusteluotetta puheenaiheena on ollut (miehen puheeksi ottama) vaimon esittämä vaatimus siitä, ettei mies saisi puhua työstään, ainakaan

liiallisesti, vaimon ystävien vieraillessa. Sitä seuraava mielipiteiden vaihto vaimon ja miehen välillä on muodostunut melko kiivaaksi.

3-2 (434-445):

434 T1 () niinku suututtamaan sua .hh ja mulle [tuli niinku mieleen vaan semmonen,
 435 N [nii.
 436 T1 asia että, (.) et miks hitossa sää ((miehelle)) annat sen ((vaimon)) sanoa semmosta, (.)
 tai,
 437 saahan se sanoa mut e- mitä se, (.) [mitä se sille kuuluu mitä sä miks sä uskot sitä,
 438 T2 [miks sä uskot sitä, ((naurua))
 439 N hmm-m.
 440 T1 jos se sanoo semmosen tyhmän asian että sä et saa puhua työstäs totta kai sä saat
 441 puhua mistä sä haluat, (.) sinähän olet sinä .hhh
 442 M niin no sitä mieltä [mä oon mutta mut tota si-, ()
 443 T1 [niin niin mutta kato jo- sillen mä luulen et se ei oo enää hän vaan
 444 se on sillen se on kyllä se jäkättävä äiti siinä joka niinkun,
 445 N hmm. se on näin,

Terapeutin puheenvuoro (riviltä 434) kuulostaa äkkiseltään melko ronskilta ja suoralta väliintulolta, eikä mukaile sitä hienovaraista tyyliä, jolla terapeutit yleensä ovat ottaneet näissä terapiakeskustelussa asioihin kantaa. Terapeutin tyyli (rivi 436) on haastava. Sitä voisi kuvailla myös kaverilliseksi vänkäämiseksi tai inttamiseksi. Puheessa esiintyy hyvin epämuodollinen ja tuttavallinen ilmaisu ”miks hitossa” (rivi 436). Lisäksi terapeutti käyttää aluksi vaimosta puhuessaan pronominia se, hän-pronominin sijaan. Terapeutti kyseenalaistaa (riveillä 436-441) miehen toiminnan ja haastaa häntä suurempaan vastuun ottoon ja yksilöllisimpiin ratkaisuihin toisen syyttämisen sijaan. Toisen terapeutin puhe (rivillä 438) ja sitä seuraava nauru viestittävät samasta asiasta kaverilliseen tyyliin. Toisaalta puhe pitää samanaikaisesti sisällään myös moitteen vaimolle. Kuitenkin vaimon myönteinen minimipalaute (rivi 439) viittaisi siihen, että hän kuulee puheen miehelle suunnattuna konfrontaationa. Riveillä 440-441 terapeutti rakentaa kuvaa ”myönteisestä” asiakkaasta, oman yksilöllisyytensä tiedostavasta parisuhteen osapuolesta. Se pitää edelleen sisällään myös moitteen vaimon toiminnasta. Terapeutin haastava tyyli jatkuu rivillä 443 hänen keskeyttäessä miehen puheenvuoron painokkailla ”niin niin”-sanoilla. Niitä seuraava puheenvuoro konstruoi miehen vastuulliseksi osapuoleksi ja osin mitätöi aiemmin vaimoon kohdistettua moitetta. Vaimon napakka myönteinen kommentti (rivi 445) puoltaa tätä näkemystä.

Seuraava ote on kolmannen istunnon lopulta. Keskustelu on ollut melko kiihtynyttä istunnon loppupuolella sen alettua hyvin yhteistyöhaluisessa hengessä. Mies on esittänyt tällä kertaa näkemyksensä siitä, että kenties olisi hyvä miettiä

eromahdollisuutta vaihtoehtona, jos hän ei tule hyväksytyksi sellaisena kuin on. Vaimo puolestaan on tuonut eromahdollisuuden jo aiemmin omalta puoleltaan keskusteluun mukaan.

3-2 (746-755):

746 T1 *[mut ilmeisesti se on tärkeätä niinku molempien niinku .hh molemmille, (.) se, (.)*
 747 *et niinku muistuttaa itelleen että, (.) et onhan meillä sekin mahdollisuus, (.) että me*
 748 *eroamme, (.) koska sit se se niinku tuo niinku enemmän [sitä autonomiaa tavallaan,*
 749 T2 *[hmm hmm hmm.*
 750 T1 *siihen että .hh et tosiaankin että .hhh et eihän minun tarvitse, (.) siis molemmathan*
 751 *sanoo sen, (.) hyvin vahvasti et eihän minun tarvitse mutta kyllä kyllähän minun o-*
 752 *kyllähän on kohtuullista tässä iässä jo .hh että minut [hyväksytään semmosena kun,*
 753 T2 *[hmm hmm*
 754 T1 *minä olen,*
 755 N *hm.*

Terapeutti aloittaa suunnaten viestinsä kummallekin parisuhteen osapuolista. Painokkaasti sanottu ”molemmille” (rivi 746) vielä alleviivaa sen tärkeyttä, että kyseessä on molemminpuolisesti tärkeä asia. Mielenkiintoinen puhujan position muutos (change in footing) (Goffman, 1979) tapahtuu rivillä 747, jolloin terapeutti puhuikin me- muodossa (”onhan meillä sekin mahdollisuus että me eroamme”). Tällainen vastaanottajan asemasta käsin puhuminen voi tehdä kuulijalle helpommaksi samaistua tähän tuotettuun näkökulmaan. Toisaalta nämä vaihdokset positioissa suhteessa kuulijoihin ovat myös eräänlainen puhetta dramatisoiva keino. Samalla terapeutti tuottaa puheellaan jaettua vastuuta puolisoille myös mahdollisen erotilanteen sattuessa. Hän ei puhu vain yksikössä, vaan tuottaa eropäätöstä yhteisenä, jaettuna toimintana.

Puheenvuoron sisällä autonomia ja yhteisöllisyys kietoutuvat mielenkiintoisella tavalla yhteen, sillä rivillä 748 terapeutti korostaa riittävän itsenäisyyden tärkeyttä parisuhteessa elämisen kannalta (”tuo niinku enemmän sitä autonomiaa tavallaan”, rivi 748). Terapeutti jatkaa puhuen nyt yksikössä, minä-muodossa (”eihän minun tarvitse”, rivit 750), esittää havainnon ulkopuolisena tarkkailijana (”molemmathan sanoo sen”, rivi 750-751) ja jatkaa sitten taas puhumista vain toisen suulla (minä-muodossa puhuminen, rivit 751-752). Nämä vaihdokset puhujan positiossa näyttävät olevan eräs puheen retorinen keino, jolla tässä rakennetaan kuvaa ”myönteisestä” asiakkaasta. Sellaisesta parisuhteen osapuolesta, joka tiedostaa oman yksilöllisyytensä ja osaa sitä kunnioittaa ja sitä jopa vaatia. Terapeutti vahvistaa viestinsä painoarvoa panollisella ”kyllähän on kohtuullista” ilmaisulla sekä vetoamalla ikään (”tässä iässä jo”) perusteluna (rivi 752).

Molemmissa otteissa terapeutit rakentavat puheessaan ja puheellaan kuvaa ”myönteisestä” pariterapian asiakkaasta. He kannustavat ja haastavat asiakkaita suurempaan yksilöllisyyteen, mihin sisältyy myös implisiittisesti huomaamatonta neuvonannon efektiä. Siinä kannustetaan sellaiseen parisuhteeseen, jossa molemmat sen osapuolet kykenevät riittävään yksilöllisyyteen ja itsenäisyyteen samalla kuitenkin parisuhteessa eläen. Sellaisessa parisuhteessa yksilö pystyy myös riittävässä määrin hyväksymään kumppaninsa erilaisuutta ja erillisyyttä. Asiakkuuksien muotoutumisen kannalta molempia kannustetaan ottamaan vastuuta omista valinnoistaan ja teoistaan, minkä voisi ajatella muuntavan ainakin yksipuolisesti rakentunutta asiakkuuskonstruktiota.

3.2.5. Erilaisuus – samankaltaisuus puhe syytöstä purkavana keinona

Erilaisuus-samankaltaisuus puhe kategoriana pitää sisällään sellaisia vuorovaikutusjaksoja, joissa joko työntekijät tai asiakkaat tuovat esille puolisoiden erilaisuutta tai samankaltaisuutta suhteessa toisiinsa. Tällaisia otteita tunnistin aineistosta yhteensä yhdeksän kappaletta.

Seuraavaa tekstiotetta edeltävässä keskustelussa vaimo on kertonut enemmänkin siitä, minkälainen ihminen hän kokee olevansa. Otteen alussa hän peilaa ensimmäistä kertaa omien luonteenpiirteidensä kautta itseään suhteessa puolisoon.

2-1 (613-620):

613 N em [mää oo kauheen sosiaalinen siinä me ollaan ehkä samanlaisia,
 614 T1 [() (.) joo (.) joo just joo jooh, (.)
 615 N et e- täytyy vähän estellä niitä kaikkia tilaisuuksia ja kutsuja ja, (.) ja eikä kutsua niin
 616 paljon ihmisiä ku, (.) oikeestaan pitäis ja ((vähän hämillisesti naurahtaan))
 617 T1 aha.(.) m- () mutta siinä te ootte niinku, (.) samalla [aaltopituudella,
 618 N [siinä me ollaan ehkä [samalla, (.)
 619 T2 [°hm.°
 620 T1 °jooh°

Rivillä 613 vaimo kertoo havaitsemastaan samankaltaisuudesta itsensä ja miehensä sosiaalisuuden suhteen. Samaan kategorialuokkaan (ei-sosiaaliset) kuuluminen ilmaistaan varovaisesti ”ehkä”-sanalla. Terapeutin ”joo”-palautteet päällekkäispuheena

kutsuvat jatkamaan kerrontaa. Vaimon puheenvuoron jälkeiset ”just joo joo” viittaavat tavallista kannustavampaan ja innostavampaan otteeseen terapeutin taholta. Sama työntekijä on aiemmin käyttänyt hyvin paljon ”hm”-tyyppistä palautetta. Tämä palautteen innostusasteen muutos asettaa terapeutin kuulijaksi, joka aktiivisesti kannustaa asiakastaan. Samalla hän merkitsee asiakkaan kertoman luonteenpiirteiden samankaltaisuudesta tärkeäksi tässä terapeutisessa kontekstissa.

Vaimon puhe (rivi 615) kääntyy selittelyksi heidän sosiaalisen elämänsä vähäisyydestä, mihin viittaavat esim. ilmaisu ”oikeestaan pitäis” ja hämillinen naurahdus. Terapeutin ”aha”-palaute on sekin poikkeuksellista innostusta välittävä. Hän tarttuu asiakkaan kuvaukseen itsestään ja puolisostaan samanlaisina sosiaalisuuden suhteen (rivi 617), mutta ei käytäkään samanlainen- ilmaisua, vaan korvaa sen käyttäen sanontaa ”olla samalla aaltopituudella”. Se muuntaa painopisteen pysyvästä ominaisuudesta, luonteenpiirteestä sellaiseen jaettuun yhteisymmärryksen tilaan, joka on muuntuvampi kuin jäykkä luokittelu tiettyyn ryhmään kuuluvaksi. Vaimo yhtyy tähän käsitykseen, vaikka puheenvuoron lopun voi tulkita jäävän hieman kesken.

Seuraava ote on kolmannelta terapiaistunnosta. Otteessa terapeutit käyvät reflektiivistä keskustelevat (Andersen, 1992) asiakkaiden kuullen.

3-1 (187-200):

187 T1 °yhm.° (.) tää on jotenki jännä tää niinku, (.) erilainen tapa puhua mitä Anjalla ja
 188 Mikolla, [() Anja Anja tykkää niinku, (.) korostaa eroja ja, [(.) sillee niinku, (.) ottaa,
 189 T2 [hmm. [hmm.
 190 T1 nämä ääripäät [käyttöön ja Mikolla on taas semmonen niinku ei eroja [ja niinkun, (.)
 191 T2 [joo joo. [°hm.°
 192 T1 että, (.) enemmän näitä mikä on niinkun, [(.) samanlaista,
 193 T2 [hmm. hmm. ja jotenki semmonen Anjan
 194 tapa puhua että: niinku karrikoi selkeesti että [niinku idea tulee selkeesti esille ja sit,
 195 T1 [nii. (.) nii. (.) nii.
 196 T2 Mikko taas ehkä pyrkii [semmoseen niinku että,
 197 T1 [nii nii et et onkohan se nyt sitte [()
 198 T2 [niin
 199 mustavalkosta että [semmosta että onhan sitä toisaalta ja [toisaalta,
 200 T1 [hmm. hmm. [°hm.°

Terapeutti aloittaa rivillä 187 esittämällä huomionsa pariskunnan tavasta puhua asioista. Hän kuvailee miehen ja vaimon puhuvan asioista eri tavalla. Tällainen määrittely (”erilainen”, rivi 187) asettaa terapeutin puolueettomaan asemaan suhteessa pariskuntaan. Nämä molempien tavat vain ovat erilaiset, ilman että jompikumpi olisi parempi tai suositeltavampi kuin toinen. Terapeutti on se, joka esittää huomioitaan

pariskunnan tavasta puhua ottamatta siihen tässä tapauksessa muulla tavalla kantaa. Tätä puolueettomuuden vaikutelmaa lisää ilmaisu ”jotenki jännä” (rivi 187), joka tuottaa kuvaa ilmiöstä mielenkiintoisena, ei kuitenkaan mitenkään paheksuttavana tai ongelmallisena.

Otteessa erilaisuus-samankaltaisuus puhe näyttäytyy mielenkiintoisesti monella tasolla. Toisaalta pariskunnan puhetapoja arvioidaan erilaisina, toisaalta taas vaimon tapaa arvioidaan erilaisuutta ja miehen tapaa samankaltaisuutta korostavana. Rivillä 191 T2:n painokkaasti sanottu innostunut palaute (”joo joo”) kertoo hänen yhtyvän T1:n näkemykseen. Lopun osin päällekkäinen puhe ja näkemyksen jakamisesta kertovat palautteet (esim. päällekkäispuheena annetut ”nii nii”, rivi 195) viestivät terapeuttien innostusasteen noususta. Samalla he merkitsevät puheessaan tämän huomion pariskunnan erilaisesta puhetavasta terapiassa tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Mielenkiintoinen terapeuttien yhteispuheenvuoro alkaa riviltä 196, jolloin T1 jatkaa T2:n kerrontaa (”et et onkohan se nyt sitte”). T2 puolestaan jatkaa T1:n puheenvuorosta samasta ajatuksellisesta kokonaisuudesta rivin 198 lopussa. Terapeuttien puhetta voisi kuvata tässä ”Hupu Tupu Lupu”- tyyppiseksi kerronnaksi, jossa ajatuksellinen ydin säilyy huolimatta puhujan vaihtumisesta. Se voi kertoa hyvästä yhteistyösuhteesta työntekijöiden välillä. Toisaalta se mahdollistaa moninaisten näkemysten integroitumisen yhdeksi kokonaisuudeksi, sillä puhujan vaihtuminen (huolimatta puheen ajatuksen säilymisestä) tuo aina uuden tulkintamahdollisuuden terapeuttiseen keskiöön. Työntekijät siis merkitsivät tässä otteessa erilaisuudesta ja samankaltaisuudesta puhumisen tärkeäksi edellä kuvatuin tyylillisin keinoin.

Yhteisten, jaettujen ominaisuuksien tunnistamisen voi ajatella purkavan syytösten voimaa ja lisäävän mahdollisuutta jaetun ymmärryksen syntymiseen. Erilaisuuksien havaitseminen tai sellaisiksi luokitteleminen puolestaan voi auttaa pariskuntaa näkemään itseään selkeämmin suhteessa toisiinsa. Toisaalta se myös toimii ei-arvottavana tapana purkaa toiseen osapuoleen kohdistuvaa syytöstä. Erilaisena näkeminen ei (välttämättä) ole ongelmallisena tai puutteellisena näkemistä.

3.2.6. Tilanteisten arvioiden tekemistä ja moninaisten näkemysten korostamista

Omaksi luokaksi aineistosta valikoituivat otteet, joissa terapeuttien puhetta luonnehti tilanteisten arvioiden tekeminen asiakkaan toimintatavoista pysyvien syy-seuraus tulkintojen sijaan. Lisäksi tässä luokassa terapeuttien puhetta kuvasi erilaisten ja moninaisten näkemysten korostaminen. Usein näitä puhetapoja esiintyi rinnan muiden tunnistamieni puhetapojen kanssa, kuitenkin niin merkittävässä määrin, että niistä muodostui lopulta oma kategoria. Yhteensä tunnistin aineistosta kymmenen tällaista tekstiotetta.

Seuraavassa otteessa terapeutti esittää oman näkemyksensä pariskunnan kommunikointitavasta ristiriitatilanteissa.

5-2 (46-58):

- 46 T1 *et miten se käy kun se on oikeen niinku iso pyörä päällä että sä ((vaimolle)) todella tivaat*
 47 *niinkun silleen (.) .hhh ja ja tota sitten niinkun se .hh (.) se johtaa niinku siihen että hhh*
 48 *(.) et Mikolla tulee sitten semmonen että älä, (.) älä puutu minuun tyypinen. tää nää tää*
 49 *on vaan nyt mä puhun nyt siitä kuvasta [mikä mulle tuli.*
 50 T2 *[°hmm. hmm. hmm.°*
 51 T1 *sen perusteella miten te ootte kertonu .hhh (.) mut et ehkä on myöskin niin että et*
 52 *sillon kun (.) vähän niinkun (.) () ja tehdään niin (.) niin (1) Mikon ensimmäinen*
 53 *liike on usein väistöliike. (.) niinkun ee- (mitä) äsken tässä tapahtu sä ((vaimolle)) kysyt*
 54 *et pitäskö mejän puhua niinku siitä .hhh varhais(suhteesta) Mikolla tulee niinku ensim-*
 55 *mäiseksi väistöliike. (1) minkä vois kuvitella niinkun (.) perustuvan siihen että hän*
 56 *jollakin tavalla ajattelee että .hhh et jos lähtee tohon mukaan niin joutuu vaikeuksiin*
 57 *((naurahtelua)) (1) tietyst siinä voi olla joku muu mutta että näin (päällisin puolin ku*
 58 *kattoo ja yrittää ymmärtää että miks täst tulee tämmönen tanssi*

Terapeutti suuntaa aluksi (rivi 46) puheensa vaimolle. Puhe sisältää paljon varovaistavia elementtejä kuten ”niinku”-sanoja (rivit 46 ja 47), äänekkäitä uloshengityksiä (rivi 47), sekä puheen takkuilua (mm. rivi 47). Oman näkemyksensä subjektiivisuutta (”mikä mulle tuli”) ja esitettyjen arvioiden tilannesidonnaisuutta (”vaan nyt”, ”siitä kuvasta”) korostaa hyvin vahvasti terapeutin puhe rivillä 49. Toisen terapeutin hiljaiset minimipalautteet (rivi 50) viestivät kuuntelijaksi asettumisesta. T1:n jatkopuheenvuorossa tilanteisuutta painottavat ilmaisut ”miten te ootte kertonu” (rivi 51) ja ”äsken tässä tapahtu” (rivi 53). Myös rivillä 52 terapeutin puheessa esiintyvän ”sillon kun tehdään”- ilmaisun voisi ajatella viittaavan terapiakontekstissa tapahtuvaan

tekemiseen. Terapeutin puheessa miehen käytös tulee määriteltyä hyvin tilanteisesti siten, että puhutaan ”liikkeestä”, sen sijaan että puhuttaisiin luonteen piirteistä tai ominaisuuksista. Myös sana ”usein” (rivi 53) lieventää näkemyksen ehdottomuutta. Myöhemmin terapeutti käyttää myös ilmaisua ”tulee väistöliike” (rivit 54-55), mikä vähentää henkilön omaa toimijuutta, liike vain tulee jostakin. Terapeutin lopetus (riveillä 57-58) taas korostaa vahvasti oman näkemyksensä subjektiivisuutta ja sen ulkopuolisuutta. Riveillä 51-58 on lisäksi paljon puheen varoistamiseen liittyviä ilmaisuja.

Seuraavaa otetta ennen on käyty keskustelua siitä, millä tavalla vaimo ja mies tyypillisesti keskenään kommunikoivat. Mies on kertonut, ettei monestikaan tiedä, mitä hänen pitäisi tai mitä hän voisi sanoa, silloin kun vaimo kysyy hänen mielipidettään.

6-2 (202-215):

202 N mää kysyn kyllä mielestäni ihan asiallisesti, (1)
 203 TI aa- aa- [että voi- voi- voisiksä jos mä sanoisin näin,
 204 N [ja mul on kyllä ()
 205 N hm.
 206 TI niinku mä nyt sanon että .hh et niinku sä sen äsken sanoit niin (sun) äänensävyssä on
 207 jotakin joka tekee ehkä vähän vaikeaksi, (.) sanoa, (.) niin tunnistaksää semmosen
 208 asian, (2)
 209 N joo kyllä mää sen [voin, (.) varmaan tunnistan ki mutta et eihän nyt niin vähästä voi,
 210 TI [hm.
 211 TI ((naurahtelua)) ei niin just niin ei [sun maailmassa, ((naurattaa))
 212 N [säikähtää,
 213 TI just joo [((naurahtelua)) [ei sun maailmassa [((naurattaa))
 214 T2(?) [hmm.
 215 N [() [ei ei ei mun maailmassa nii,

Vaimo aloittaa puolustelemaan sävyyn kertoessaan kysymistapansa asiallisuudesta (rivi 202). Terapeutti jatkaa tästä samasta aiheesta kysymysmuotoisella kommentillaan. Työntekijän puhe sisältää runsaasti varovaistamisen elementtejä. Alun epäröintiä viestittävät ”aa- aa-” ilmaisut (rivi 203), takkuilut sanoissa (esim. ”voi- voi- voisiksä”, rivi 203) ja pehmennykset (”ehkä vähän”, rivi 207) ovat esimerkkejä tästä puheen varovaistamisesta, joka kertoo puheenaiheena olevan moraalisesti arkaluontoisen asian. Lisäksi hypoteettinen tapa puhua (”jos mä sanoisin näin”, rivi 203) viestii tästä samasta asiasta. Terapeutin kysymysmuotoinen kommentointi rakentuu hyvin vahvasti tilanteisen havainnon pohjalle, siitä minkälainen vaimon kysymistapa on aikaisemmin terapiakeskustelun aikana ollut (”niinku sä sen äsken sanoit”, rivi 206). Tällä tavoin

työntekijä osoittaa vastuuta vaimolle hänen puhetapansa seurauksista, mutta sitoo kommentin terapiassa välittömästi tapahtuneisiin tilanteisiin.

Tilanteisuuden korostamisen kautta vältetään leimaavien ja luokittelevien määritysten muodostumista. Rivillä 209 vaimo kertoo tunnistavansa itsessään oman hieman provosoivan kysymistapansa. Samalla hän kuitenkin suuntaa vastuuta tällaisesta puhetavasta miehelleen, puheen vastaanottajalle (”mutta et eihän nyt niin vähästä voi säikähtää”, rivit 209 ja 212). Työntekijä tarttuu tähän vaimon puheenvuoron loppuun painottamalla vaimon näkemyksen subjektiivisuutta (”ei niin just ei sun maailmassa”, rivi 211). Painokas ”ei” korostaa vaikutelmaa (rivi 211). Runsas naurahtelu pehmentää viestiä, joka muutoin voisi olla asiakkaalle liian uhkaava. Mielenkiintoista on, että vaimo (rivi 215) käyttää samaa ilmaisua kuin terapeutti ”mun maailmassa”, mikä viittaisi siihen, että hän tunnistaisi tämän miehensä ja hänen yksilöllisten ”maailmojen” erilaisuuden.

Mistä tällaiset tilanteisuuden ja erilaisten näkemysten korostaminen sekä muu puheen varovaistaminen voivat kertoa? Ainakin ne ovat tehokas keino suojata asiakkaan ”kasvoja” moraalisesti arkaluontoisesta asiasta puhuttaessa. Suonisen (2000) mukaan varovaistaminen puolestaan korostaa sanotun painoarvoa. Sillä alleviivataan siis institutionaalisesti tärkeitä arvostuksia ja asioita. Toisaalta edellä mainitut puheen muodot antavat liikkumavaraa ja välttävät pysyvien, muutosta ehkäisevien argumenttien syntymistä. Sellaisena ne ovat eräs keino purkaa jäykkiä asiakkuus-konstruktioita, joissa ongelma nähdään pelkästään toisen osapuolen tietynä ominaisuutena tai persoonallisuuden piirteenä. Sen sijaan perustelut asiakkaiden toimintatavoista nivotaan terapiakeskusteluissa välittömästi tapahtuneisiin tilanteisiin ja korostetaan tällä tavoin ominaisuuksien joustavuutta ja muuttumista. Erilaisten näkemysten subjektiivisuuden tunnistamisen voisi ajatella auttavan sen havaitsemisessa, kuinka yksilöllisiä tehdyt tulkinnat tilanteista yleensä ovat. Se puolestaan voi auttaa pariskuntaa erottamaan sen hetkisen viestintätilanteen ja siitä tehdyt, omat tulkinnat toisistaan. Tällaisessa terapiakontekstissa on mahdollista, että työntekijän käyttämä kieli jollain tapaa siirtyy myös asiakkaiden kielen käytön resurssiksi.

3.2.7. Asettuminen empaattiseksi kuuntelijaksi

Tähän luokkaan kuuluville vuorovaikutusjaksoille on tyypillistä keskustelun tunnepitoisuuden välittyminen erilaisin puheen keinoin. Terapeutit asettuvat empaattisiksi kuuntelijoiksi mm. reagoimalla asiakkaan kerrontaan hiljaisin minimipalauttein. Tällä tavoin he osoittavat hyväksyntäänsä asiakkaan kertomusta kohtaan. Tunnistin aineistosta seitsemän tähän kategoriaan kuuluvaa tekstiotetta.

Seuraavassa otteessa vaimo pohdiskelee omaa sopivuuttaan miehensä puolisoiksi.

3-1 (569-587):

- 569 N *joo. et kyllä se kyllä et mä en sanon et Mikolle sopis paremmin puolisoks joku*
 570 *tämmönen, (.) joku mikä ei tee tämmöstä työtä, (2) tai minä en sopis kellekään*
 571 *puolisoks,*
 572 T1 *yhmm.*
 573 N *ei sitä: (.) ((naurattaa –T2 yhtyy nauruun)) niin itseriittonen ihminen joka antais vaan*
 574 *((nauraen sanottu))*
 575 T2 *hmm.*
 576 N *ku mä en annan kaiket päivät ni,*
 577 T2 *[°hmm.°*
 578 T1 *[hmm.*
 579 N *itestäni,*
 580 T2 *°hmm.°*
 581 T1 *°nii et se vois olla ()°*
 582 N *nii [varmaa siin on ihan semmostaki et °mä en (annakaan)°*
 583 T2 *[°hmm hmm°*
 584 N *liian ärhäkkä,*
 585 T1 *°hmm [hmm.°*
 586 T2 *[°hmm.°*
 587 N *°hmm.° (1) tai väsynyt,*

Valittua otetta voidaan tarkastella Suonisen (2000) kulttuuristen tanssien käsitteen avulla. Siinä vaimo aloittaa aviomiehestään puhumisen (minkälainen puoliso tälle sopisi) mutta kääntääkin puheen mahdollisen puhujanvaihdoskohdan jälkeen (2 s tauko, rivi 570) koskemaan itseään ja omaa sopivuuttaan puolisoiksi ”kellekään” (rivit 570-571). Terapeutti vastaa tähän pienoista hämmästyystä viestittävällä ”yhmm.”- palautteella (rivi 572). Vaimo jatkaa kuitenkin miehelleen sopivan puolison ominaisuuksia pohdiskellen samalla rakentaen kuvaa miehestä vaativana osapuolena (”joka antais vaan”, rivi 573). Kohta voidaan lukea myös siten, että se sisältää syytöksen miehelle. Jaettu nauru pehmentää syytöstä (rivit 573-574). Rivillä 576 vaimo siirtyykin taas

puhumaan itsestään, selittäen ilmeisesti sitä, miten kaikki panostus menee töissä ”itsestään antamiseen”. T2:n hiljaisella äänellä sanottu minimipalaute ”hmm.” (rivi 577) viestii tunnepitoisuudesta keskustelussa. Sen voi lukea kutsuna kerrontaan, jossa terapeutti puolestaan asettuu empaattisen kuuntelijan rooliin. Tunnepitoisuutta jatkaa T2:n toinen samanlainen palaute rivillä 580. T1 yhtyy tähän tunnepitoiseen tanssiin rivillä 581 puhuen hiljaa kannustaen vaimoa jatkamaan aloittamaansa kerrontaa. Vaimokin liittyy tähän herkkään tanssiin kutsuun, minkä voi havaita hänen puheensa muuttumisesta hiljaisemmaksi rivin (582) loppua kohden. T2:n päällekkäispuheena annetut hiljaiset minimipalautteet (rivi 583) viestivät yhteisen kulttuurisen tanssin jakamisesta. Otteen loppua kohden tunnelma siis muuttuu hyvin keskittyneeksi ja herkäksi. Vaimo tunnistaa itsessään puolia, jotka voisivat vaikuttaa heidän parisuhteen laatuun. Siihen terapeutit vastaavat empaattisesti reagoimalla, antaen samalla tilaa vaimon ajatuksille. Tällaiseen tunnepitoiseen tanssiin siirtyminen juuri tässä kohtaa voidaankin nähdä asiakkuuden rakentumista toivottuun suuntaan muokkaavana terapeuttisena toimintona. Nämä ovat esimerkkejä niistä diskursiivisista keinoista, joiden avulla on mahdollista tuottaa pariterapian kannalta preferoitua asiakkuutta.

Seuraavaa keskusteluotetta ennen huomio on kiinnittynyt vaimon kehityshistoriaan ja etenkin hänen isäsuhteeseensa. Hieman on pohdittu myös sitä, miten vaimon ”kasvualusta” on vaikuttanut hänen nykyiseen ihmissuhteeseensa. Vaimo on aiemmin terapian yhteydessä puhunut omasta vaikeasta lapsuudestaan isän alkoholismien varjossa.

3-1 (780-790):

780 N *et se oli aika hirveetä se aika kun sillon kun mä oli nuori, [(.) ni se oli ihan [kauhee,*
 781 T1 *[hmm. [hmm.*
 782 N *ja mun äiti anto sen niinku käyttäytyä sillä tavalla sanoa lapsille mitä .hh sano ja, (.) ei*
 783 *se fyysistä väkivaltaa ollu mutta et se oli: se oli iha hirvee,*
 784 T1 *hmm äiti ei [()*
 785 N *[sano et mikä sie oikeen luulet olevas,*
 786 T1 *°hmm.°*
 787 N *[ole sie hiljaa ja,*
 788 T2 *[°hm hm.°*
 789 T1 *ni hän sanoi semmosta,*
 790 N *niih.*

Vaimo alkaa rivillä 780 kertoa siitä, minkälainen hänen isänsä on ollut hänen ollessa nuori. Alun pehmenetty kuvaus (”aika hirvee”) muuttuu rivin loppua kohden voimakkaammaksi ilmaisuksi nuoruuden kokemuksista. Äärimmäisen ilmaisun käyttö (”ihan kauhee”, rivi 780) rakentaa kuvaa vaimosta hyvin vaikean lapsuuden kokijana.

Tällaisen kerronnan voisi ajatella myös kutsuna kuunteluun työntekijöille, ”kuunnelkaa minua”- tyyppisenä ilmauksena. T1:n päällekkäispuheena tuotetut minimipalautteet (rivi 781) ovat melko neutraaleja, eivätkä sellaisina vielä osoittaisi erityistä tunnepitoista empaattisen kuuntelijan rooliin asettumista. Ne kuitenkin antavat vaimolle mahdollisuuden jatkaa kerrontaansa. Vaimo jatkaa lapsuutensa kuvailemista riveillä 782-783 käyttäen jälleen äärimmäistä ilmaisua (”iha hirvee”) puheenvuoronsa lopussa. Työntekijä tarttuu äitiä koskevaan mainintaan, mutta ei saa sanotuksi asiaansa loppuun vaimon jo jatkaessa kertomusta isästään. Terapeutin sitä seuraava hiljainen minimipalate (rivi 786) viestii jo empaattiseksi kuuntelijaksi asettumisesta. Myös T2:n päällekkäispuheena tuotetut minimipalautteet (rivi 788) kertovat keskustelun tunnepitoisuudesta. Terapeutin kysymys ”ni hän sanoi semmosta” (rivi 789) osoittaa myötäelämistä asiakkaan lapsuuden kokemusten suhteen. Vaimon ”niih”- vastaus voidaan lukea myönteisenä palautteena siitä, että hän on tullut empaattisella tavalla kuulluksi. Tässä otteessa voidaan siis havaita samanlaista tunnepitoiseen tanssiin siirtymistä kuin edellisessä esimerkissä. Otteet eroavat kuitenkin siinä, että tässä keskusteluesimerkissä *vaimon* voidaan ajatella kutsuvan työntekijöitä empaattiseen kuunteluun omalla kerronnallaan vaikeista lapsuudenkokemuksistaan. Vaimon tanssiin kutsu toimii siis tämän kulttuurisen tanssin aloituksena. Työntekijät vastaavat tähän tanssiin kutsuun asettumalla empaattisiksi kuuntelijoiksi.

Suonisen (2000) mukaan puheen varovaistaminen voi palvella keskustelussa tunteiden viestittämiseen liittyvää funktiota. Tunnepitoisuus voi välittyä hartaana tunnelmana tavallista hiljaisemmin puhuttujen jaksojen kautta, sanavalinnoissa tai äänensävyissä. Omassa aineistossani tunnepitoisuus ja empaattiseksi kuuntelijaksi asettuminen mahdollistivat sen, että asiakas tuli kuulluksi omine vaikeine kokemuksineen. Vaikka onkin kyse pariterapiasta, olennaista on, että asiakkaat tulevat empaattisesti huomioiduiksi myös yksilöinä. Tässä terapiaprosessissa empaattiseksi kuuntelijaksi asettuminen liittyi lähes kaikissa tunnistamissani tekstiotteissa vaimon kerrontaan. Näyttäisikin siltä, että tällainen hyvin tunnepitoinen ote keskustelussa on taustalla oleva resurssi, jota työntekijät voivat tarvittaessa hyödyntää. Siten on myös mahdollista tuottaa pariterapiassa ”toivottua”, preferoitua asiakkuutta. Se ei kuitenkaan ole automaattisesti joka tilanteeseen tai jokaisen asiakkaan kanssa sopiva toimintatapa.

3.2.8. Jaettu asiakkuus terapeutin puheessa

Jaetun asiakkuuden puheessa terapeutti rakentaa ongelmaa ja vastuuta parisuhteen vaikeuksista jaettuina ja yhteisinä. Puheessa se välittyy siten, että erilaiset näkemykset tai puolet asiasta integroidaan laajemmaksi kokonaisuudeksi, selitykseksi, jossa molempien puolisoiden osallisuus ja vastuullisuus tulee näkyväksi. Aineistosta tunnistin 11 tähän luokkaan kuuluvaa tekstiotetta.

Seuraava ote on toisesta istunnosta. Siinä terapeutit käyvät reflektiivistä keskustelua (Andersen, 1992) istunnossa siihen mennessä esiin nousseista asioista.

2-2 (199-210):

199	T1	on niinkun tämmöstä, (.) niinkun, (.) usein on siis <u>monilla</u> .
200	T2	mm-m.
201	T1	lähes kaikilla ((hymähtäen))
202	T2	hmm.
203	T1	aviopareilla jotka on tommosta niinku .hh niinkun katkeruutta siirtäneet kun mua ei oo
204		kuunneltu ta- tai mun [näkökulmaa ei oo [otettu huomioon ja ja ja et osittain se on
205	T2	[joo [joo
206	T1	niinkun sitä et toinen ei ole (edes) käsittänyt mist on kysymys,
207	T2	hmm.
208	T1	ja osittain sitä että, (.) e- mm kumpikaan ei ole halunnut antaa koska on halunnu saada
209		itelleen,
210	T2	hmm. hmm.

Terapeutti normalistaa puheessaan (riveillä 199-203) avioparin ongelmaa käyttäessään viiteryhmänä ensin painokasta ”monia” (rivi 199) ja myöhemmin (rivi 201) ”lähes kaikkia aviopareja”. Ongelman normalistaminen ja arkipäiväistäminen voivat vähentää syytökseen perustuvaa asiakkuus-konstruktia, koska ongelmasta tehdään nyt tavallinen ja jopa ”luonnollinen”. Selitys liikkuu hyvin yleisellä tasolla, mutta samalla viesti kohdistuu hienovaraisesti terapiassa oleville asiakkaille. Terapeutin puhe siirtyy mielenkiintoisella tavalla yleiseltä tasolta ensimmäisessä persoonassa puhumiseen (esim. ”mua ei oo kuunneltu”, rivit 203-204). Terapeutti liikkuu nyt yleisen ja yksityisen tason välillä asemoiden itsensä välillä samaan rintamaan pariskunnan kanssa ja toisaalta etäännyttäen itseään yleisluontoisten selitysten tarjoajaksi. Tämä positiosta toiseen vaihtaminen (change in footing) (Goffman, 1979) voi palvella selityksen uskottavuudessa ja perille menemisessä. Se on myös puheen retoriikkaan ja

dramatisointiin liittyvä tyylillinen keino. Toisaalta yleisen tason puhuminen luo asiantuntija-efektiä terapeutista oman erityisalansa tietäjänä, kun ensimmäisessä persoonassa puhuminen taas lähentää häntä asiakkaisiin auttaen siten myös asiakkaita ottamaan selityksen itselleen ja samaistumaan siihen. Rivillä 205 T2:n päällekkäispuheena tuotetut innostusta välittävät ”joo”-palautteet viestivät T1:n näkemyksen jakamisesta. T1 jatkaa selitystään yleisemmällä tasolla rivillä 206 rakentaen samalla puheessaan ongelmaa (ja siten myös vastuuta) jaettuna ja molemminpuolisesti tuotettuna.

Seuraava ote on kolmannen istunnon toiselta puoliskolta. Siinä terapeutti esittää oman näkemyksensä siitä, mikä on voinut olla syynä siihen, että pariskunnan vuorovaikutus on muotoutunut ongelmalliseksi.

3-2 (37-49):

37 T1 *mutta voiko sitten sitten niinku ajatella niinkun .hhh et, (.) et nyt se menee jotenkin*
 38 *näin tosiaankin että .hh et Anja kuulee niinku sun,((miehelle)) (.) jo- jos sulta tulee niinku*
 39 *semmonen, (.) hieman ärsyyntynyt, (.) vastaus niin hän, (.) se herättää hänessä niinku*
 40 *kaiun niistä niinkun isän, (.) tosi rankoista, (.) kielteisistä tavasta puhua .hh ja sitten*
 41 *taas niin päin että .hh että kun, (.) sä,((vaimolle)) (.) yrität, (.) saada hänet*
 42 *tekemään jotakin niin hän kuulee kaiun niinku siitä äidin*
 43 *[(.) tämmösestä, [(.) aivan niinku, (.) ([]) ja,*
 44 N *[hmm. [hm[m. [niin.*
 45 T2 *[°hm.°*
 46 N *nii joo ja se on ihan hirveetä tämän ikäset ihmiset ja vielä nämä kummitte[lee, (.) hmm*
 47 T1 *[niin niin*
 48 *kyllähän ne, (.) kummittelee,*
 49 T2 *hmm hmm. (3)*

Terapeutin puheenvuoro alkaa epäroivästi kysymyksen muodossa ”voiko sitten sitten niinku ajatella” (rivi 37). Hän esittää näkemyksensä siitä, miten molempien puolisoitten ”kasvualustat” ovat herkistäneet heitä tulkitsemaan parisuhteen vuorovaikutusta ongelmallisella tavalla. Puhe sisältää paljon erilaisia puhumisen varovaistamisen muotoja etenkin puheenvuoron alkupuolella esimerkiksi sanojen toistoja (”sitten sitten”, rivi 37), äänekkäitä sisään hengityksiä (esim. rivi 37), ”niinku”- sanoja (esim. rivi 38) ja takkuilua sanoissa (”jo- jos”, rivi 38). Ilmeisesti tällainen tulkintojen esittäminen pariskunnan vuorovaikutusasetelmasta koetaan arkaluontoisena asiana. Se voi uhata asiakkaan ”kasvoja”. Tällä tavalla varovaistamalla myös kuulijan on helpompi olla hyväksymättä tuotettua tulkintaa, jos hän ei ole samaa mieltä. Terapeutin puheenvuoro jakautuu mielenkiintoisella tavalla molemmille asiakkaille. Ensin hän osoittaa puheensa miehelle (painokas ”sun”, rivi 38) ja esittää tulkintansa vaimon reaktiosta rakentaen

ymmärrettävää kuvaa vaimon käyttäytymisestä tämän lapsuudenkokemusten valossa. Vaikutelmaa lisää vielä painokkaasti sanottu ”tosi rankoista”- ilmaus. Sen jälkeen työntekijä siirtyykin puhumaan vaimolle (”sä”, rivi 41) tuottaen vastaavasti kuvaa miehen käyttäytymisestä ymmärrettävänä, jos otetaan huomioon tämän huono äitisuhte. Tässä terapeutin tulkinnassa tehdään siis samanaikaisesti ymmärrettäväksi molempien puolisoitten toimintaa siten, että selityksessä vastuu jakautuu molemmille osapuolille. Vaimon minimipalautteet (rivi 44) kertovat ainakin aktiivisesta kuuntelemisesta ja hänen vastauksensa (rivi 46) terapeutin tekemän tulkinnan jakamisesta. Terapeutin vastine vaimon huoleen siitä, että ”vielä nämä kummittelee” (rivi 46) rakentaa kuvaa tällaisesta ”kummittelusta” normaalina ja hyväksyttävänä (”niin niin kyllähän ne kummittelee”, rivi 48).

Edellä kuvattua terapeutista puhetta voidaan pitää jaetun asiakkuuden tehtävää välittäväksi tavaksi integroida molempien puolisoitten näkemykset laajemmaksi, todennäköisesti uutta ymmärrystä tuottavaksi selitykseksi. Siinä havainnollistuu se, miten parisuhteen vuorovaikutukselliset ongelmat nähdään molempien, yhteisen toiminnan tuloksena. Tällainen puhe välittää jaettua asiakkuutta ja tuo parisuhteen itsessään terapeutin keskiöön. Yksipuolinen asiakkuuskonstruktio voi purkautua, kun parisuhdeongelman vuorovaikutuksellinen luonne tällä tavoin hahmottuu asiakkaille selkeämmin.

4. POHDINTA

Tutkimuksessani olen kuvannut yksityiskohtaisesti niitä diskursiivisia keinoja, joiden kautta asiakkuudesta neuvottelu pariterapiakontekstissa tapahtuu. Mielenkiinnon kohteena oli toisaalta se, millä tavoin terapian *asiakkaat* koko terapiaprosessin aikana positioivat itseään terapian asiakkaiksi tai toisilleen tarjosivat asiakkaan asemaa. Toisaalta taas pyrin tunnistamaan niitä tapoja, joilla *terapeutit* puheellaan asiakkuutta rakensivat.

Tarkastelin terapiaprosessia kokonaisuudessaan siitä näkökulmasta, minkälaista muutosta voitiin havaita siinä laajemmassa tavassa, jolla vastuu ongelmasta ja muutoksesta puolisoiden välillä jakautui. Terapian alusta ja lopusta valitsemieni tekstiotteiden avulla havainnollistin havaitsemaani muutosta. Terapian alussa asiakkuudesta neuvottelu näyttäytyi *syytös-vastasyytös* asetelman (vrt. Buttny, 1990) kautta, jota nimitin eräänlaiseksi kulttuuriseksi tanssiksi (Suoninen, 2000) ja alkuasetelmaksi asiakkuudesta neuvottelussa. Siinä kumpikaan puolisoista ei ollut valmis hyväksymään vastuuta yhteisistä ongelmista. Ongelma nähtiin puolisoissa, jolle muutostoive syytöksen muodossa esitettiin.

Otteen loppua kohden tarkentui kuva melko yksipuolisesti miehen varaan rakentuvasta asiakkuudesta, jonka mies näytti osin hyväksyvän. Terapian alussa vaimo esitti miestä enemmän omaan puolisoonsa kohdistuvia vahvoja syytöksiä. Nämä syytösrakennelmat olivat useammin sidottu puolison persoonaan verrattuna miehen esittämiin syytöksiin (vrt. Kurri & Wahlström, 2003). Mies puolestaan esitti näkemyksensä usein pehmenettyyn sävyyn ja vältti syytöksen suoraa osoittamista ja osin hyväksyi hänelle tarjottua asiakkuutta. Terapian lopussa vaimo tuotti puheessaan ongelmaa yhteisesti rakennettuna. Tällainen vastuun ottaminen oli hyvin erilaista verrattuna siihen tapaan, jolla vaimo oli itseään aiemmin terapian yhteydessä kuvannut. Terapian loppua kohden syntynyt suurempi molemminpuolinen vastuun jakautuminen onkin merkittävä asiakkuudessa tapahtunut muutos (vrt. Kurri & Wahlström, 2003). Miehen asiakkuutta vastaanottava asennoituminen puolestaan muuttui siten, että hän esitti loppupuolella vahvemmin omia näkemyksiään, eikä ollut niin myöntäväinen

asettumaan asiakkaaksi kuin terapian alussa. Asetelma puolisoitten välillä tasapainottui: vaimo ei ollut enää aina se, joka esitti syytöksiä, eikä mies se, joka otti ne aina vastaan.

Aineistoon tutustuessani ja terapeuttien puhetta tarkastellessani havaitsin terapeuttien puheen välittävän *jaettua asiakkuutta*. Terapeuttien puhetta luonnehti pyrkimys rakentaa ongelmaa ja vastuuta parisuhteen vaikeuksista jaettuina ja yhteisinä (vrt. Kurri & Wahlström, 2003). Seuraavaksi pyrin tunnistamaan niitä tapoja, joilla tätä jaettua asiakkuutta tuotettiin tässä terapeutteisessä kontekstissa. Päädyin tutkimuksessani kahdeksaan erilaiseen kategoriaan, jotka kuvaavat niitä keinoja, joilla terapeutit puheessaan asiakkuutta rakensivat.

Asiakkuudesta neuvoteltaessa pariterapian keskeisenä tavoitteena on puolisoitten toisilleen esittämien voimakkaiden syytös-vastasytösketjujen purkaminen (Buttny, 1990). Toisaalta hyvin voimakkaasti toisen puolison varaan rakentuva asiakkuuskonstruktio ei myöskään voi olla muutoksen lähtökohta, otettaessa huomioon parisuhdeongelmien vuorovaikutuksellinen luonne. Sen takia terapeuttisen työskentelyn ensimmäiseksi tavoitteeksi muodostuu näiden voimakkaiden ja leimaavien syytösrakennelmien purkaminen ja vaihtoehtoisten tulkintojen tarjoaminen. Omassa aineostossani tätä tavoitetta palvelivat seuraavat tunnistamani puhettavat: *ohittaminen, vaihtoehtoisuus toimijuuden painopisteen asettamisessa, erilaisuus-samankaltaisuus puhe* sekä *tilanteisten arvioiden ja moninaisten näkemysten korostaminen*.

Terapeutit saattoivat torjua asiakkaan esittämän voimakkaan syytöksen *ohittamalla* sen esimerkiksi puheenaihetta vaihtamalla. Terapeutit vastasivat tällä tavoin vaimon esittämiin voimakkaisiin, miehen identiteettiin kohdistuneisiin syytöksiin. He eivät tarttuneet vaimon kutsuun rakentaa miehelle ongelmallista identiteettiä, joka olisi vahvistanut yksipuolista asiakkuuskonstruktioita ja ehkäissyt vuorovaikutusongelmien hahmottamista yhteisinä ja jaettuina. *Vaihtoehtoisuus toimijuuden painopisteen asettamisessa* tuli esille terapeuttien puheessa siten, että tulkintoja tuotettiin monista eri näkökulmista, jolloin henkilön aktiivisuus ja vastuu tulivat vaihtoehtoisin tavoin määritellyiksi. Tällainen puhetapa kyseenalaistaa jyrkkiä ja yksipuolisia näkemyksiä tarjoamalla kuulijalle vaihtoehtoja oman tulkinnan tekemisen perustaksi. *Tilanteisten arvioiden tekeminen ja moninaisten näkemysten korostaminen* näyttäytyi terapeutin puheessa siten, että tulkinnat asiakkaan käyttäytymisestä nivottiin terapiassa välittömästi tapahtuneisiin tilanteisiin ja vältettiin siten muutosta ehkäisevien, pysyvien tulkintojen syntymistä. Toiminta nähtiin joustavana ja tilanteisesti määrittävänä.

Moninaisten näkemysten korostaminen puolestaan toi esille tilanteista tehtyjen tulkintojen yksilöllisyyden ja mahdollisesti edesauttoi pariskuntaa siten erottamaan sen hetkisen viestintätilanteen ja siitä tehdyt tulkinnat toisistaan. Yleisesti ottaen edellä esiteltyihin kategorioihin liittynyt puhe luo liikkumavaraa erilaisille syy-seuraus tulkinnolle ja välttää pysyvien, sisäisten attribuutioiden luomista tilanteessa, jossa vaihtoehtoisempi tulkinta on parisuhdeongelman ratkaisun kannalta hedelmällisempi. *Erilaisuus-samankaltaisuus puhe* voidaan sekin nähdä syytöstä purkavana diskursiivisena keinona terapeuttien puheessa. Yhteisten, jaettujen ominaisuuksien tunnistaminen lisäsi mahdollisuutta jaetun ymmärryksen syntymiseen. Erilaisuuksien havaitseminen tai sellaisiksi luokitteleminen puolestaan saattoi auttaa pariskuntaa näkemään itseään selkeämmin suhteessa toisiinsa. Toisaalta se myös toimi ei-arvottavana tapana purkaa toiseen osapuoleen kohdistuvaa syytöstä, sillä erilaisena näkeminen ei ole ongelmallisena tai puutteellisena näkemistä.

Toisena pariterapian tavoitteena on tuoda esille parisuhteen ongelmien vuorovaikutuksellista luonnetta. Tätä tavoitetta toteuttivat *jaettu asiakkuus* sekä pariskunnan kuvaaminen *tiiminä* terapeutin puheessa. Ne välittivät yhteisöllisyyttä ja jaettua vastuuta parisuhdeongelmista. *Jaetun asiakkuuden* puhe erottautui omaksi kategoriakseen, vaikka kaikkia tunnistamiani kategorioita voidaan pitää diskursiivisina keinoina, jotka kokonaisuutena tuottavat asiakkuutta jaettuna ja molemminpuolisena. Jaettu asiakkuus omana kategorianaan piti sisällään terapeuttien puhetta, jossa molempien puolisoitten näkemykset tilanteesta tai asiasta integroitiin laajemmaksi selitykseksi, joka korosti ongelmien vuorovaikutuksellisuutta ja molempien puolisoitten vastuullisuutta. Tällöin se toi parisuhteen itsessään terapeuttiseen keskiöön ja siirsi painopistettä asiakkuuden rakentumisesta vain toisen puolison varaan. Kurrin ja Wahlströmin (2003) mukaan suurin osa terapeuttisessa työstä voidaan katsoa suoritetuksi, kun parisuhde itsessään asetetaan asiakkaan asemaan jommankumman puolison sijaan. Pariskunnan esiintyminen *tiiminä* terapeutin puheessa puolestaan korosti yhteisöllisyyttä ja tuli esille erityisesti sen vuorovaikutusyhteyden kautta, jossa sitä esiintyi. Puhe korosti puolisoitten yhteisöllisyyttä toimivana työparina ja toiminnan aktiivisena toteuttajana myös saavutusten suhteen.

Kurri ja Wahlström (painossa) toivat tutkimuksessaan esille samansuuntaisia tuloksia. Diskurssianalyttisessä tutkimuksessaan he tarkastelivat vuorovaikutusta pariterapiassa huomion kiinnittyessä erityisesti siihen, miten ja kenelle terapian toimijat

puheessaan vastuuta ongelmista tarjosivat tai asettivat. Kurri ja Wahlström (painossa) havaitsivat terapeuttien suosivan puhetta, jossa vastuu nähtiin yhteisenä ja jaettuna. Jaetun vastuun ja yhteisöllisyyden korostaminen voitiin nähdä terapeuttista työtä ohjaavana periaatteena.

Mielenkiintoista kyllä terapeuttien työskentelyä näytti ohjaavan toisenlainenkin periaate kuin vain pelkkä pyrkimys jaettuun asiakkuuteen. Terapeuttien puheessa erottautui kategorioita, joissa asiakkaita kannustettiin suurempaan yksilöllisyyteen ja erillisyyteen parisuhteessa. Tällaisen puheen toinen puoli oli se, että se myös haastoi yksilöä ottamaan enemmän vastuuta omista reaktioistaan. Tällainen yksilön autonomian korostaminen näyttäytyi terapeuttien puhettavassa, joka kannusti elämään *yksilönä parisuhteessa*. Se myös haastoi pariterapian kannalta ”myönteiseen” asiakkuuteen, oman yksilöllisyytensä tiedostavasta parisuhteen osapuolesta. Terapeuttien *asettuminen empaattisiksi kuuntelijoiksi* toimi sekin keinona vastuuttaa yksilöä omista toimistaan tai tunteistaan. Siinä terapeutit joko aloittivat tunnepitoisen tanssin tai lähtivät mukaan asiakkaan tanssiin kutsuun (ks. Suoninen, 2000). Näin he osoittivat hyväksyntäänsä asiakkaan kertomusta kohtaan ja tuottivat samalla pariterapian kannalta toivottua, preferoitua asiakkuutta. Asiakas tuli ymmärretyksi omine vaikeine kokemuksineen tuottaen samalla sellaista kertomusta omasta elämästään, mikä teki ymmärrettäväksi hänen käyttäytymistään nykytilanteessa (esim. vaikean lapsuuden kokijana). Samalla tällaiseen kerrontaan kannustaminen kuitenkin implisiittisesti vastuutti asiakasta omista toimistaan sen sijaan, että hän olisi nähnyt ongelman puoliossaan. Lisäksi *erilaisuus-(samankaltaisuus)* puheen voidaan myös ajatella olevan yksi tällaisen yksilön autonomiaa korostavan puheen muodoista, siten että siinä implisiittisesti kannustetaan erillisyyden ja puolison erilaisuuden hyväksyntään.

Jaettu asiakkuus terapeuttisena toimintona näyttääkin muodostuvan kiehtovalla tavalla yhteisöllisyyden ja autonomian väliseksi vuoropuheluksi. Näitä terapeuttista työskentelyä ohjaavia periaatteita ei mielestäni voi tarkastella toisistaan erillisinä. Ne täydentyvät toisiaan tukeviksi taustalla oleviksi resursseiksi, joita terapeutti pystyy hyödyntämään moninaisissa vuorovaikutuksen asetelmissa. Kurri ja Wahlström (painossa) päätyivät tutkimuksessaan samankaltaiseen johtopäätökseen. He tutkivat sitä, miten pariterapeutti ratkaisee moraalisen dilemman siitä, kumman puolison tulisi muuttua ja missä määrin puolisoiden tulisi ottaa vastuuta yhteisistä ongelmista. He havaitsivat terapeuttista työskentelyä ohjaavan eettisen periaatteen, jota he kutsuivat

suhteelliseksi autonomiaksi (relational autonomy). Puolisoiden autonomian huomioiminen saavutettiin siten, että varmistettiin molempien puolisoiden mahdollisuus puhua omalla äänellään. Yhteisöllisyys puolestaan tuli esille terapeutin korostaessa asiakkaiden vastuullisuutta siitä, miten he ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

Viimeaikainen laadullinen sosiaali- ja terapiatyötä koskeva tutkimus on nostanut esille mielenkiintoisen kysymyksen siitä, minkälainen on terapiatyössä ”hyvä” asiakas institutionaalisten tehtävien toteutumisen kannalta (esim. Jokinen, Suoninen & Wahlström, 2000; Juhila, 2003; Juhila & Pösö, 2000; Partanen & Wahlström, 2003). Olen halunnut tarkastella tätä kysymystä myös oman tutkimukseni näkökulmasta. Minkälainen on ”hyvä” asiakas pariterapiassa? Minkälaisia ominaisuuksia asiakkaalta vaaditaan, jotta hän sopisi tähän institutionaaliseen pariterapian viitekehykseen? ”Hyvä” asiakas tiedostaa oman erillisyytensä ja erilaisuutensa suhteessa kumppaniinsa. Hän tuo syytöksen esille leimaamalla puolisoaan, mutta on kuitenkin valmis puolustamaan itseään ja omia oikeuksiaan. Samoin hän havaitsee prosessin kuluessa parisuhdeongelmien vuorovaikutuksellisen ja molemminpuolisen luonteen. ”Hyvä” asiakas pystyy onnistuneesti tasapainoilemaan autonomian ja yhteisöllisyyden välillä - hän ottaa vastuun omista teoistaan ja pitää itsenäisyyttään arvokkaana parisuhteessa unohtamatta kuitenkaan yhteisöllisyyttä ja vastuuta parisuhteen hyvinvoinnista. Lisäksi ”hyvä” asiakas havaitsee oman kehityshistoriansa merkityksen ja yhteyden omiin senhetkisiin ongelmiinsa. ”Hyvä” asiakkuus onkin eräänlainen tavoite terapiaprosessin lopputuloksesta - se luo arvot, jotka viitoittavat terapeuttista prosessia. Suurin osa terapeutisesta työstä voidaankin katsoa olevan tehty, kun tämä tavoite saavutetaan.

Tutkimusaineistoa voi lukea hyvin monin eri tavoin (Juhila, 1999). Omalla lukutavallani olen päätenyt edellä esiteltyihin kategorioihin, jotka olisivat voineet muodostua erilaisiksi toisen tutkijan työskentelyn tuloksena. Laadullisen tutkimuksen tulokset ovatkin aina luonteeltaan subjektiivisia (McLeod, 2001), mitä ei kuitenkaan aina voida pitää edes tutkimuksen heikkoutena. Tulokset ovat aina *tutkijan* rekonstruktio tai tulkinta tutkittavasta ilmiöstä (Wahlström, 2002). Koska olen tehnyt tutkimukseni yksin, en ole pystynyt merkittävässä määrin hyödyntämään toisen tutkijan aineistosta tekemiä tulkintoja ja kritiikkiä. Aineisto-otteiden lukemisessa ja analyysissa olen kuitenkin saanut ideoita ja tulkintaehdotuksia opiskelijakollegoilta ja ohjaajilta. Sen lisäksi olen pyrkinyt varmistamaan tutkimukseni kommunikatiivisen validiteettiin

näyttämällä lukijalle riittävästi otteita alkuperäisestä aineistosta, jolloin hänen on mahdollista seurata tekemääni analyysia.

Tutkimuksen rajoituksena voidaan pitää tapaustutkimuksesta saatujen tulosten heikkoa yleistettävyyttä muihin tapauksiin. Tapaustutkimuksen hyötynä on kuitenkin mahdollisuus tutkia terapiaprosessia kokonaisuudessaan. Prosessikuvauksen avulla olen kuvannut terapiaprosessia koko ajan elävänä neuvotteluna asiakkuudesta. Lisäksi yksittäisen tapauksen valitsemiseen useampien tapausten sijaan vaikutti se, että tutkimaani pariterapiaa voidaan pitää yhteistyösuhteen rakentumisen kannalta haastavana ja jopa kärjistyneenä esimerkkinä. Sen takia se tarjosi hyvät mahdollisuudet tutkia yhteistyösuhteen rakentumista pariterapian kontekstissa. Uskon, että saamani tulokset ovat osittain yleistettävissä tai siirrettävissä sellaisiin pariterapian tilanteisiin, joissa puolisot tarjoavat toisilleen asiakkaan positiota. Mielenkiintoista olisi saada lisäinformaatiota siitä, minkälaisia tuloksia useamman pariterapian ja terapeuttien tutkiminen tuottaisi samasta näkökulmasta.

Psykoterapian vuorovaikutuksen tutkiminen tuo esille terapiassa ratkaistavia metatason kysymyksiä. Se auttaa ammatinharjoittajia näkemään yksittäisten terapeutekniikoiden taakse sen, mitkä metatason ongelmat (tässä asiakkuuden ongelma) ovat terapian onnistumisen kannalta keskeisimmässä asemassa. Tutkimukseni tulokset tuovat esille pariterapiaan liittyvän erityiskysymyksen, jonka huomiotta jättäminen käytännön työssä voi vaikuttaa terapian onnistumiseen merkittävässä määrin. Uskon, että tämänkaltainen tutkimus lisää terapeuttien ymmärrystä siitä, minkälaisia seurauksia ja merkityksiä puheen diskursiivisilla keinoilla terapiatyön kannalta on.

LÄHTEET

- Andersen, T. (1992). Reflections on reflecting with families. Teoksessa S. McNamee & K. J. Gergen (toim.), *Therapy as social construction* (s. 54-68). London: Sage Publications.
- Anderson, H. & Goolishian H. (1988). Human systems as linguistic systems. *Family Process*, 27, 371-395.
- Anderson, H. & Goolishian H. (1992). The client is the expert: A not-knowing approach to therapy. Teoksessa S. McNamee & K. J. Gergen (toim.), *Therapy as social construction* (s. 25-39). London: Sage Publications.
- Barker, R. L. (1984). *Treating couples in crisis: Fundamentals and practice in marital therapy*. New York: Free Press.
- Bordin, E. S. (1979). The generability of the psychoanalytic concept of the working alliance. *Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 16, 252-260.
- Bourgeois, L., Sabourin, S. & Wright J. (1990). Predictive validity of therapeutic alliance in group marital therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 58, 608-613.
- Burman, E. & Parker, I. (1993). Introduction – discourse analysis: the turn to the text. Teoksessa E. Burman & I. Parker (toim.), *Discourse analytic research. Repertoires and readings of texts in action* (s. 1-16). London: Routledge.
- Burr, V. (1995). *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.
- Buttny, R. (1990). Blame-account sequences in therapy: The negotiation of relational meanings. *Semiotica* 78-3/4, 219-247.
- Christensen A. & Heavey C. L. (1999). Interventions for couples. *Annual Review of Psychology*, 50, 165-190.
- Cromby, J. & Nightingale, D. J. (1999). What's wrong with social constructionism? Teoksessa D. J. Nightingale & J. Cromby (toim.), *Social constructionist psychology. A critical analysis of theory and practice* (s.1-20). Buckingham: Open University Press.
- Crowe, M. (1996). Couple therapy. Teoksessa S. Bloch (toim.), *An introduction to the psychotherapies* (3. painos, s. 192-212). Oxford: Oxford University Press.

- Edwards, D. (1995). Two to tango: Script formulations, dispositions, and rhetorical symmetry in relationship troubles talk. *Research on Language and Social Interaction*, 28, 319-350.
- Edwards, D. (2000). Extreme case formulations: softeners, investment, and doing nonliteral. *Research on Language and Social Interaction*, 33 (4), 347-373.
- Edwards, S. A., Bermúdez, J. M., Canady, D. L. & Protinsky, H. O. (2000). Interviewing a therapist in the presence of a couple: A description of the therapeutic process. *Contemporary Family Therapy*, 22, 223-232.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Fraenkel, P. (1995). The nomothetic-idiographic debate in family therapy. *Family process* 34, 113-121.
- Gale, J. & Newfield, N. (1992). A Conversation Analysis of a Solution-focused Marital Therapy Session, *Journal of Marital and Family Therapy*, 18 (2), 153-165.
- Gergen, K. J. (1985). The social constructionist movement in modern psychology. *American psychologist*, 40 (3), 266-275.
- Gergen, K. J. (1999). *An invitation to social construction*. London: Sage.
- Goffman, E. (1955). On Face Work. *Psychiatry*, 18, 213-31.
- Goffman, E. (1979). Footing. *Semiotica*, 25, 1-29.
- Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.), *Handbook of qualitative research* (s. 105-117). Thousand Oaks: Sage.
- Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1998). Competing paradigms in qualitative research. Teoksessa N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln, (toim.), *The landscape of qualitative research. Theories and issues* (s. 195-220). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Gurman A. S. & Fraenkel P. (2002). The history of couple therapy: A millennial review. *Family Process*, 41, 199-260.
- Hoffman, L. (1985). *Perheterapia- systeeminen näkemys*. Espoo: Weilin & Göös.
- Horvath, A. & Symonds, B. (1991). Relation between working alliance and outcome in psychotherapy: A meta-analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 38, 139-149.
- Jaatinen, J. (1995). Alkoholiongelman avoimuus ja sulkeutuneisuus. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & T. Pösö (toim.), *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat: Konstruktionistinen näkökulma* (s. 99-126). Jyväskylä: Gummerus.

- Jaatinen, J. (1996). *Terapeuttinen keskustelutodellisuus. Diskurssianalyttinen tutkimus alkoholiongelmien sosiaaliterapeuttisesta hoidosta*. Helsinki: Stakes, tutkimuksia 72.
- Johnson, S. & Boisvert C. (2002). Treating couples and families from the humanistic perspective: More than the symptom, more than solutions. Teoksessa Cain, D. J. & Seeman J. (toim.), *Humanistic Psychotherapies: Handbook of research and practice* (s. 309-338). Baltimore: United Book Press.
- Johnson, L. N. & Wright, D. W. (2002). Revisiting Bordin's theory on the therapeutic alliance: Implications for family therapy. *Contemporary Family Therapy*, 24, 257-269.
- Johnson, L. N., Wright, D. W. & Ketring, S. A. (2002). The therapeutic alliance in home-based therapy: Is it predictive of outcome? *Journal of Marital and Family Therapy*, 28, 93-102.
- Jokinen, A. (1999). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 37-53). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 54-100). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1993). Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset* (2. painos, s. 17-47). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Suoninen, E. & Wahlström, J. (2000). Miten tavoittaa auttamistyön ydintä? Teoksessa A. Jokinen & E. Suoninen (toim.), *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta* (s. 15-34). Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. (1999). Tutkijan positiot. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 201-232). Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. (2003). Creating a "bad" client. Disalignment of institutional identities in social work interaction. Teoksessa C. Hall, K. Juhila, N. Parton & T. Pösö (toim.) *Constructing clienthood in social work and human services* (s. 83-95). Jessica Kingsley Publishers, London.

- Juhila, K. & Pösö, T. (2000). Auttamisen organisaatiot ja ongelmien tulkinnat. Teoksessa A. Jokinen & E. Suoninen (toim.), *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta* (s. 35-64). Tampere: Vastapaino.
- Kessler H. (1996). Introduction. Teoksessa H. Kessler & I. D. Yalom (toim.), *Treating couples* (s.xiii-xxxiv). San Francisco: Jossey-Bass.
- Kogan, S. M. & Gale, J. E. (1997). Decentering therapy: Textual analysis of a narrative therapy session. *Family Process*, 36, 101-126.
- Kurri, K. & Wahlström, J. (2003). Negotiating clienthood and the moral order of a relationship in couple therapy. Teoksessa C. Hall, K. Juhila, N. Parton & T. Pösö (toim.) *Constructing clienthood in social work and human services* (s. 62-82). Jessica Kingsley Publishers, London.
- Kurri K. & Wahlström, J. (painossa). Placement of responsibility and moral reasoning in couple therapy. *Journal of Family Therapy*.
- Kuusinen, K-L. (2001). Terapeuttinen vuorovaikutus. Teoksessa S. Kähkönen, I. Karila, & N. Holmberg (toim.), *Kognitiivinen psykoterapia* (s. 25-36). Jyväskylä: Gummerus.
- Laitila, A., Aaltonen, J., Wahlström, J. & Angus, L. (2001). Narrative process coding system in marital and family therapy: An intensive case analysis of the formation of a therapeutic system. *Contemporary Family Therapy*, 23, 309-322.
- Lax, W. D. (1992) Postmodern thinking in clinical practice. Teoksessa S. McNamee & K. J. Gergen (toim.), *Therapy as social construction* (s. 69-85). London: Sage Publications.
- Lebow, J. (2000). What does the research tell us about couple and family therapies? *Journal of Clinical Psychology*, 56, 1083-1094.
- McLeod, J. (2001). *Qualitative research in counseling and psychotherapy*. London: Sage.
- Mäenpää, J., Pohja, M., Saastamoinen, P. & Wahlström, J. (1996). Kielellistä kaupankäyntiä lastenpsykiatrisissa hoitokokouksissa- diskurssianalyttinen tutkimus. Teoksessa A. Toskala & J. Wahlström (toim.), *Psykoterapian prosessit - tutkimukselliset konstruktio* (s. 108-123). Rauma: West Point.
- Nikander, P. (1997). Diskursiivinen käänne (sosiaali)psykologiassa. *Psykologia*, 32 (6), 404-414.

- Parker, I. (1992). *Discourse dynamics. Critical analysis for social and individual psychology*. London: Routledge.
- Partanen, T. & Wahlström, J. (2003). The dilemma of victim positioning in group therapy for male penetrators of domestic violence. Teoksessa C. Hall, K. Juhila, N. Parton & T. Pösö (toim.) *Constructing clienthood in social work and human services* (s. 129-144). Jessica Kingsley Publishers, London.
- Pinsof, W. M. (1994). An overview of integrative problem centered therapy: A synthesis of family and individual psychotherapies. *Journal of Family Therapy*, 16, 103-120.
- Pomerantz, A. (1986). Extreme case formulations: a way of legitimizing claims. *Human Studies* 9, 219-229.
- Potter, J. (1996). *Representing reality. Discourse, rhetoric and social construction*. London: Sage.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*. London: Sage.
- Quinn, W. H., Dotson, D. & Jordan, K. (1997). Dimensions of therapeutic alliance and their associations with outcomes in family therapy. *Psychotherapy Research*, 7 (4), 429-438.
- Rait, D. S. (2000). The therapeutic alliance in couples and family therapy. *Journal of Clinical Psychology*, 56, 211-224.
- Safran, J. D. & Muran J. C. (2000). *Negotiating the therapeutic alliance*. New York: Guilford Press.
- Schwandt, T. A. (1998). Constructivist, interpretivist approaches to human inquiry. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.), *The landscape of qualitative research. Theories and issues* (s. 221-259). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Seikkula, J. (2001). Realismi, relativismi ja sosiaalinen konstruktionismi. Onko todellisuus olemassa vai onko se kielen konstruktio. *Psykologia*, 36 (6), 377-382.
- Silverman, D. (1997). *Discourses of counselling. HIV counselling as social interaction*. London: Sage.
- Suoninen, E. (1992). *Perheen kuvakulmat. Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta*. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Julkaisusarja A: 24.
- Suoninen, E. (1996). "Tietysti sitäkin, mutta toisaalta"- perheterapeutin identiteettineuvottelu. *Janus*, 4, 131-156.

- Suoninen, E. (1999). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 17-36). Tampere: Vastapaino.
- Suoninen, E. (2000). 'Tanssilajit ja -tyylit' asiakkaan kohtaamisessa. Teoksessa A. Jokinen & E. Suoninen (toim.), *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta* (s. 67-104). Tampere: Vastapaino
- Toskala, A. (2000). Kognitiiviset psykoterapiat. Teoksessa J. Lönnqvist, M. Heikkinen, M. Henriksson, M. Marttunen & T. Partonen (toim.), *Psykiatria* (s. 646-652). Jyväskylä: Gummerus.
- Zimmerman, J. L. & Dickerson, V. C. (1994). Using a narrative metaphor: Implications for theory and clinical practice. *Family Process*, 33, 233-245.
- Varela, F. J. (1989). Reflections of the circulation of concepts between biology of cognition and systemic family therapy. *Family Process*, 28, 15-24.
- Wahlström, J. (1990). H. Goolishianin haastattelu: terapian tavoite on keskustelun avaaminen. *Perheterapia*, 6 (4), 14-17.
- Wahlström, J. (1992). *Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tutkimus*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 94.
- Wahlström, J. (2002). *Tekstiaineistojen analyysi*. Jyväskylän yliopisto. Tekstiaineistojen analyysi – kurssin luentomateriaali.
- Wahlström, J. & Borchers, P. (1991). Tohtori Carlos E. Sluzki: Terapeutit eivät ole naiveja keskustelijoita. *Perheterapia*, 7 (4), 20-24.
- White, M. & Epston, D. (1990). *Narrative means to therapeutic ends*. New York: W. W. Norton.